

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Susanna Alves

Mikä ihmeen pamu?

Paluumuuttajien tarve kotouttamispalveluihin

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK), SXH17K2

Sosiaaliala

Opinnäytetyö

Maaliskuu 2020

Tekijä(t) Otsikko	Susanna Alves Mikä ihmeen pamu? Paluumuuttajien tarve kotouttamispalveluille
Sivumäärä Aika	38 sivua + 2 liitettä Maaliskuu 2020
Tutkinto	Sosionomi
Tutkinto-ohjelma	Sosiaaliala
Suuntautumisvaihtoehto	Sosionomi AMK
Ohjaaja(t)	Lehtori Jyrki Konkka Lehtori Mira Schroderius
<p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää mitä kotouttamispalveluita paluumuuttajat kaipaisivat palattuaan Suomeen. Paluumuuttajat ovat unohdettu ryhmä, sillä heille ei ole suunnattu kotouttamispalveluita. Kuitenkin monet paluumuuttajat voisivat hyötyä samoista palveluista kuin maahanmuuttajat. On tärkeää kartoittaa heidän tarpeitaan kotoutumispalveluihin, koska tällä hetkellä he jäävät palveluiden ulkopuolelle.</p> <p>Paluumuuttajat tuovat tullessaan uutta kulttuurituntemusta ja uusia ratkaisumalleja, sekä kansainvälistä ammattitaitoa tullessaan. Olisi tärkeää tunnustaa heidän erikoisosaamistaan ja osata hyödyntää sitä.</p> <p>Kulttuurishokkia on tutkittu paljonkin, mutta käännteistä kulttuurishokkia vähemmän. Paluumuuton kulttuurishokki tulee monelle yllätyksenä, kyse on kuitenkin entisestä kotimaasta.</p> <p>Tämä opinnäytetyö toteutettiin kyselynä. Vastaajat rekrytoitiin Paluumuuttajat facebook-ryhmän sekä yhteistyökumppani Suomi-Seuran kautta. Suomi-Seura on maailmalla asuvien ulkosuomalaisien ja myös paluumuuttajien tukiryhmä.</p> <p>Kyselyyn vastasi 20 paluumuuttajaa. Kolme heistä oli miehiä ja 17 naisia. Vastauksissa käytettiin sisällönanalyysiä. Vain kaksi vastaajista oli sitä mieltä, ettei kotouttamispalveluita tarvita yhteiskunnan puolesta. Kotouttamispalveluehdotuksia olivat esimerkiksi tukihenkilö, infopaketti, apua työllistymiseen ja asunnon hankkimiseen, sekä yleistä tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta.</p> <p>.</p>	
Avainsanat	Paluumuutto, käännteinen kulttuurishokki, kulttuurishokki, akkultuuraatio, kotouttaminen

Author(s) Title	Susanna Alves Returning expatriates' need for social integration services 38 pages + 2 appendices March 2020
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Degree Programme In Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructor(s)	Jyrki Konkka Principal Lecturer Mira Schroderius Senior Lecturer
<p>The purpose of this thesis was to investigate what social integration services returning expatriates would wish for on their return to Finland. Returning expatriates are a forgotten group as they have not got any integration services directed at them and that is why it is important to investigate what services they think would benefit them. Expatriates could benefit from the same social integration services as immigrants.</p> <p>Returning expatriates bring new cultural knowledge, new solution models and international professional skills. It would be important to acknowledge their special skills and benefit from it.</p> <p>There has been plenty of research about culture shock, but reverse culture shock has received less interest. Reverse culture shock comes to many as a surprise, it is their homeland they are returning to after all.</p> <p>This these was carried out as a questionnaire. The participants were recruited from "Returning Expatriates" Facebook group and through Suomi-seura, which is a support organization for Finns living abroad and returning expatriates.</p> <p>20 returning expatriates completed the questionnaire. Three of them were men and 17 were women. Content analysis was used to analyze the answers. Only two of the participants did not wish for integration services. Suggested integration services were, for example: support worker, info package, help for employment and housing, and also general information about Finnish society.</p>	
Keywords	remigration, return culture shock, culture shock, acculturation, social integration services

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Opinnäytetyön kehitystehtävät ja tavoitteet	2
3	Kehittämistyön lähtökohdat	2
4	Suomi-seura	2
5	Tutkimussuunnitelma	3
	5.1 Tutkimusmenetelmä	3
	5.2 Kohderyhmä	3
	5.3 Sisällönanalyysi	4
	3.2 Eettisyys	4
6	Teoreettiset lähtökohdat	4
	6.1 Mikä on paluumuuttaja?	4
	6.2 Termit kotouttaminen ja kotoutuminen	5
	6.3 Kulttuurin käsite	7
	6.3.1 Kulttuuriperintö ja kulttuuri-identiteetti	8
	6.3.2 Kulttuurikontaktin tulemat yksilötasolla	8
	Taulukko 1: Kulttuurikontaktin tulemat yksilötasolla.	
	Psykologiset reaktiot toisen kulttuurin vaikutuksiin	9
	6.3.3 Kielen merkitys kulttuurissa	9
7	Akkulturaatio	10
	7.1 Akkulturaatioasenteet	10
	7.2 Akkulturaatiotasot	11
	7.3 Akkulturaation ABC-malli	11
	Taulukko 2: Akkulturaatioprosessi	13
8	Kulttuurishokki	14
	8.1 Kulttuurishokin piirteitä	14
	8.2 Syitä kulttuurishokille	14

9	Kulttuurishokin vaiheet	15
	9.1 U-käyrä hypoteesi	15
	Kuvio 1: U-käyrä hypoteesi	16
	9.2 Obergin näkemys	17
	9.3 Wardin teoria	17
	9.4 Haynesin teoria	17
	Taulukko 3: Kulttuurishokin viisi vaihetta	18
10	Kulttuurishokki henkisen kasvun edistäjänä	19
	10.1 Kulttuurishokkikokemukseen vaikuttavat tekijät	20
	10.2 Akkulturaatiivinen stressi	21
	10.3 Identiteettikriisi	21
11	Sosiaalinen identiteetti	21
	11.1 Kategorisaatio ja positiivisen minäkuvan tarve	22
	11.2 Sosiaalinen identiteettiteoria	22
12	Käänteinen kulttuurishokki	23
	12.1 Käänteisen kulttuurishokin vaiheet	24
	12.2 Koulutukseen ja työhön liittyvät vaikeudet	25
13	Paluumuutto prosessina	26
14	Sopeutumiseen vaikuttavat tekijät	27
15	Paluuta helpottavia tekijöitä	30
16	Puoliso ja lapset	31
17	Tulokset	32
18	Arviointi	37
19	Lopuksi	37

Taulukot:

Taulukko 1: Kulttuurikontaktin tulemat yksilötasolla. Psykologiset reaktiot toisen kulttuurin vaikutuksiin	9
Taulukko 2: Akkulturaatioprosessi	13
Taulukko 3: Kulttuurishokin viisi vaihetta	18
Kuvio 1: Kulttuurishokin U-käyrä teoria sopeutumisesta	16
Kuvio 2: Paluumuuttajien toivomat kotouttamispalvelut	34

1 Johdanto

Suomeen tuli vuonna 2018 hieman alle 7960 suomalaista paluumuuttajaa ja ulkomaille muutti 11538 suomalaista (Tilastokeskus 2019). Suomesta siis lähtee enemmän suomalaisia kuin palaa. Paluumuuttajat ovat unohdettu ryhmä, jolle ei ole olemassa yhteistä virallista määritelmää. Tässä opinnäytetyössä paluumuuttajat määritellään vähintään viisi vuotta ulkomailta viettäneisiin syntyperäisiin suomalaisiin, jotka ovat palanneet Suomeen.

Kiinnostus aiheeseen tuli oman kokemuksen kautta. Paluumuutin Suomeen 19 ulkomailta vietetyn vuoden jälkeen ja kokemus oli todella vaikea. Paluumuuttajille ei ole olemassa kotouttamispalveluita kuten maahanmuuttajille, eikä heitä mainita ulkomaalais- tai kansalaisuuslaissa. Myöskään perusopetuksen opetussuunnitelmassa ulkomailta syntyneitä paluumuuttajien lapsia ei mainita. Palatessaan harva paluumuuttaja tietää mistä saada palveluita ja apua kotoutumiseen, eivätkä he välttämättä tiedä miten suomalaisessa yhteiskunnassa asioidaan, siksi paluumuuttajat voisivat hyötyä samoista kotouttamispalveluista kuin maahanmuuttajatkin.

Paluumuuton shokkia on tutkittu paljon vähemmän, kuin kulttuurishokkia. Paluushokin vaiheet ovat samankaltaiset kuin kulttuurishokin, mutta suurimpana erona on se, ettei paluushokkia osata odottaa. (Storti 1997: 54.)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää paluumuuttokokemuksia ja siihen liittyviä mahdollisia paluumuuton vaikeuksia, sekä mitä kotouttamispalveluita paluumuuttajat itse kaipaisivat. Tutkimusmenetelmänä on kysely. Vastaajat rekrytoitiin paluumuuttajat-facebook ryhmästä sekä yhteistyökumppanin Suomi-Seuran kautta. Suomi-Seura on maailmalla olevien, sinne lähtevien ja sieltä palaavien suomalaisten etu-, asiantuntija- ja palvelujärjestö (Suomi-Seura). Tulokset ovat analysoitu sisällönanalyysi-menetelmällä käyttäen teemoittelua. 18/20 vastanneista paluumuuttajista on sitä mieltä, että yhteiskunnan tulisi tarjota palveluita paluumuuttajille sekä auttaa heitä käytännön asioissa ja kotoutumisessa. Apua toivottiin erityisesti yhtenäisen ”infopakettin” muodossa sekä työllistämiseen. Moni paluumuuttaja kaipaisi tietoa paluumuutosta yhdessä pake-tissa. On tärkeää kartoittaa mitä palveluita paluumuuttajat kaipaisivat kotoutumiseen, koska kyseessä on kuitenkin suuri joukko ihmisiä, jolle ei juurikaan ole olemassa heille suunnattuja palveluita.

2 Opinnäytetyön kehittämistehtävät ja tavoitteet

Toteutin opinnäytetyöni kehittämistehtävän yhteistyössä Suomi-Seuran kanssa. Tarkoituksena oli tutkia paluumuuttajien tarvetta kotouttamispalveluille. Kävimme Suomi-Seuran kanssa läpi ajatuksia paluumuutosta, sekä palveluiden vähäisyyttä. Totesimme ettei palveluntarvetta ole vielä tutkittu.

Tarkoituksena opinnäytetyössäni on siis kerätä paluumuuttajien kokemuksia, sekä kysyä heiltä mitä palveluita he olisivat kaivanneet muuttaessaan takaisin Suomeen.

Opinnäytetyöni tavoitteena on:

1. Kerätä paluumuuttajien kokemuksia paluumuutosta
2. Kartoittaa mitä kotouttamispalveluita he olisivat kaivanneet muuttaessaan

3 Kehittämistyön lähtökohdat

Opinnäytetyön kohderyhmänä ovat vähintään viisi vuotta ulkomailla asuneet työkäiset paluumuuttajat ja hyödynsaajina ovat tulevaisuuden paluumuuttajat. Palveluissa on selvä aukko, koska kohderyhmälle ei ole juurikaan olemassa palveluita, eikä paluumuuttajien kokemuksia ole tutkittu heidän tarpeistaan katsottuna. Opinnäytetyön tulokset esitellään Suomi-Seuralle ja heidän julkaisemassaan Silta-lehdessä. Opinnäytetyön hyödynsaajana ovat Suomi-seura sekä tulevaisuuden paluumuuttajat. Mitä enemmän tietoa paluumuuttajista, heidän kokemuksistaan ja tarpeistaan kotouttamispalveluihin saadaan, sitä enemmän näitä palveluita voidaan kehittää. Suomi-Seura on jatkuvassa yhteydessä päättäjiin tekemällä rakenteellista työtä paluumuuttajien aseman parantamiseksi.

4 Suomi-Seura

Tämän opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimiva Suomi-Seura välittää ajanmukaista Suomi-kuvaa maailmalle ja tekee ulkosuomalaisuutta tunnetuksi myös Suomessa. Sen missio on olla ainutlaatuinen ulkosuomalaisten osaamis- ja palvelukeskus, joka edistää maailmalla asuvien suomalaisten asioita. Suomi-Seura vahvistaa 1,6 miljoonan ulkosuomalaisen yhteyksiä Suomeen ja tuo ulkosuomalaisuutta näkyväksi yhteiskunnallisessa

keskustelussa ja päätöksenteossa, sekä välittää ajanmukaista tietoa Suomesta ulkomaille. Suomi-Seura edistää ulkosuomalaisten ja Suomen välistä vuorovaikutusta ja vaalii kulttuurista yhteyttä. Se myös tarjoaa koulutusta, neuvontaa, tietoa ja valvoo ulkosuomalaisten etuja. Suomi-Seura tarjoaa tukea ulkosuomalaisille tiedotusvälineille ja järjestöille. Se toimii myös tiedotus- ja tukijärjestönä paluumuuttajille järjestäen informaatiotilaisuuksia ja paluumuuttajien vertaistukiryhmiä. Suomi-Seura on julkaissut ”Takaisin Suomeen – opas maailmalta Suomeen palaaville” oppaan paluumuuttajille, mikä sisältää tietoa pankkitilin avaamisesta lasten päivähoitoon. Todella kattava opas mikä sisältää hyödyllistä käytännön tietoa paluumuutosta. Seura myös julkaisee Suomen Silta-lehteä missä on tietoa ulkosuomalaisille, sekä tietoa ulkosuomalaisista Suomessa asuville (Suomi–Seura.)

5 Tutkimussuunnitelma

Tavoitteena on kartoittaa paluumuuttajien kokemuksia paluumuutosta ja mitä palveluita he olisivat kaivanneet palattuaan Suomeen.

5.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä on kysely, joka lähetettiin neljällekymmenelle vastaajalle. Paluumuuttajat rekrytoitiin Paluumuuttajat facebook-ryhmän sekä Suomi-Seuran kautta. Heille lähetettiin suostumuslomake käyttää tietoja kyselystä, sekä itse kysely sähköpostitse. Osallisia pyydettiin kertomaan myös avoimesti paluumuuttokokemuksestaan.

5.2 Kohderyhmä

Kohderyhmänä ovat täysi-ikäisenä ulkomaille muuttaneet, vähintään viisi vuotta ulkomailta asuneet työkäiset paluumuuttajat. Viisi vuotta valittiin siksi, että siinä ajassa yksilö ehtii kotoutua uuteen kotimaahan ja omaksua uuden kotimaan tapoja ja kulttuuria. U-käyrä teorian mukaan (tarkemmin luvussa 9) uuteen kulttuuriin sopeutumiseen menee viisi vuotta. Myös Suomi ja viranomaiskäytännöt ovat voineet muuttua siinä ajassa. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää mitä palveluita paluumuuttajat kaipaisivat helpottaakseen muuttokokemustaan ja sopeutumistaan takaisin suomalaiseen yhteiskuntaan.

5.3 Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jossa tarkastellaan tekstimuotoisia tai sellaiseksi muutettuja aineistoja. Sisällönanalyysillä muodostamaan tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset laajempaan kontekstiin aiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2002: 105.)

Tässä opinnäytetyössä on käytetty klusterointia eli ryhmittelyä, jossa aineisto on käyty läpi ja etsitty samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Tuloksia on teemoiteltu eli samaa asiaa tarkoittavat käsitteet on ryhmitelty ja yhdistetty luokaksi. Nämä luokat on nimetty sisältöä kuvaavalla nimellä. Tulokset on esitelty määrällisenä.

5.4 Eettisyys

Opinnäytetyössä ei käytetä tietoja, joiden julkisuuteen saattaminen vahingoittaisi ketään siihen osallistuneista. Vastaukset julkaistaan nimettöminä. Kyselyyn osallistuminen on vapaaehtoista, eikä siihen osallistuvien nimiä julkaista. Tiedonkeruu siis perustuu vapaaehtoisuuteen eikä aihe ei ole arkaluontoinen.

6 Teoreettiset lähtökohdat

Keskeiset termit tässä opinnäytetyössä ovat paluumuuttajan, kulttuurin ja kotouttamisen määritelmät. Myöhemmin luvuissa 7-16 keskustellaan myös akkulturaatiosta, kulttuurishokista, sekä käänteisestä kulttuurishokista ja paluumuutosta.

6.1 Mikä on paluumuuttaja?

Paluumuuttajat voidaan jakaa kolmeen eri ryhmään. Osalla on ollut jo ulkomaille lähtiessä tiedossa, että he tulevat takaisin. Näitä ovat esimerkiksi työkomennuksella olleet ja opiskelijat. Heitä kutsutaan vierailijoiksi (*sojourners*) (Ward & Bochner & Furnham 2001: 21) tai expatriaateiksi (Puhakka 2014: 4, Jortikka 2006: 6). Tämä opinnäytetyö käsittelee expatriaatteja. Osa paluumuuttajista on jäänyt ulkomaille pidemmäksi aikaa kuin alun perin oli tarkoitus. Tähän vaikuttavat esimerkiksi ulkomaille sopeutuminen sekä mahdollisen puolison löytäminen ulkomailta. Toinen ryhmä on se, jolla ei ole paluumuuttosuunnitelmia. Heitä ovat esimerkiksi ulkomaisen puolison mukana muuttavat.

He ovat siirtolaisia. Kolmas ryhmä on pakolaiset. He ovat lähteneet kotimaastaan pakon edessä. Osa pakolaisista palaa kotimaahansa, kun sinne on taas turvallista muuttaa. Tässä opinnäytetyössä käsitellään Suomeen palaavia henkilöitä.

Furnham ja Bochner (1986) jakavat expatriaatit neljän ulottuvuuden mukaan. Ensimmäinen ulottuvuus on kulttuurien maantieteellinen etäisyys. Tämä tarkoittaa eroja näiden kulttuurien ilmastossa ja tavoissa. Toinen ulottuvuus on tarvittavan muutoksen määrä, miten paljon expatriaatti joutuu muuttamaan käyttäytymistään ja ajattelutapaansa. Kolmas ulottuvuus pitää sisällään maassa oleskelun ajan, ja neljäs ulottuvuus on vapaaehtoisuus. Komennus ulkomaille töiden takia ei välttämättä ole täysin vapaaehtoinen valinta, vaan se voi tapahtua olosuhteiden pakosta, esimerkiksi työnantajan vaatimuksesta. (Furnham & Bochner 1986: 246-247, Jortikka 2006:6.)

Paluumuuttajalle löytyy Suomessa monta eri määritelmää. Migri (2020) määrittelee paluumuuttajan kolmella eri tavalla:

”Paluumuutolla tarkoitetaan sellaisten henkilöiden Suomeen muuttamista, joilla on

- suomalaiset sukujuuret
- muuten läheiset yhteydet Suomeen” (Migri 2020)

Maahanmuuttovirasto ei siis tunne käsitettä paluumuuttajasta, joka on Suomen kansalainen, asunut vuosia ulkomailla ja muuttanut takaisin Suomeen.

Kela (2020) määrittelee paluumuuttajan seuraavasti:

”Suomeen palaava ja aikaisemmin Suomen sosiaaliturvaan kuulunut henkilö saa oikeuden etuuksiin yleensä heti.

Jos olet saanut suomalaisen syntyperäsi perusteella oleskeluluvan vähintään 1 vuodeksi, saat oikeuden etuuksiin heti Suomeen muutosta lähtien.” (Kela 2020)

Väestöliitto (2020) taas määrittelee paluumuuttajan näin:

”Paluumuuttajalla tarkoitetaan henkilöä, joka palaa lähtömaahansa. Suomessa paluumuuttaja tarkoittaa entisiä tai nykyisiä Suomen kansalaisia ja heidän perheenjäseniään tai jälkeläisiään, jotka muuttavat Suomeen.” (Väestöliitto 2020)

Tässä opinnäytetyössä käytetään paluumuuttajasta määritelmää: syntyperäinen työikäinen suomalainen, joka on asunut ulkomailla vähintään viisi vuotta aikuisiällä ja palannut sen jälkeen Suomeen. Opinnäytetyössä keskitytään työikäisiin, rajaten pois ulkomailla lapsuuttaan viettäneet paluumuuttajat.

Tilastokeskuksen mukaan Suomeen muutti 31 106 henkeä vuonna 2018. Maahanmuuttajista oli Suomen kansalaisia 7 960. Maastamuuttajista 60 prosenttia, 11 538, oli Suomen kansalaisia (Tilastokeskus 2019). Suomesta lähtee enemmän suomalaisia kuin tulee takaisin. Nämä tilastot eivät kuitenkaan kerro kaikkea. Osa Suomeen palavista paluumuuttajista ovat jääneet Suomeen kirjoille muuttaessaan. He eivät siis ole mukana näissä tilastoissa.

6.2 Termit kotouttaminen ja kotoutuminen

Termit kotouttaminen ja kotoutuminen on otettu käyttöön Suomessa 1990-luvun lopulla ja ne esiintyvät myös ensimmäisessä kotoutumiseen liittyvässä laissa: Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999). Toinen termi kotoutumiselle on integraatio. Yleisesti puhutaan sopeutumisesta uuden kotimaan olosuhteisiin, tapoihin, normeihin, lakeihin ja toimintamalleihin (Rasilainen 2016: 19).

Kotoutuminen voidaan luokitella rakenteelliseksi, kulttuurilliseksi, poliittiseksi ja samais- tumisena. Rakenteellinen kotoutuminen tarkoittaa sitä, että pääsee uuden kotimaan koulujärjestelmään, työelämään, sekä muiden palveluiden piiriin. Kotoutuminen voi tapahtua eri tahdissa eri osa-alueilla. Heikko kotoutuminen yhdellä osa-alueella voi vaikeuttaa kotoutumista toisella. Esimerkiksi työttömyys estää rakenteellista integraatiota näin vaikeuttaen pääsyä osaksi yhteiskuntaa muilla osa-alueilla (Rasilainen 2016: 19-20.)

Kotoutumista voidaan myös tarkastella psykologisesta ja sosiaalipsykologisesta näkökulmasta. Psykologinen kotoutuminen viittaa henkiseen hyvinvointiin eri osa-alueilla kuten yleiseen tyytyväisyyteen elämässä, stressittömyyteen, ja tunne-elämän tasapainoon. Sosiaalipsykologinen kotoutuminen taas viittaa kuulumista omaan etniseen ryhmään sekä laajempaan yhteiskuntaan, positiiviseen asenteeseen muita etnisiä ryhmiä kohtaan, haluun kohdata eri etnisten ryhmien jäseniä sekä ylipäätänsä positiiviseen suhtautumiseen monikulttuurisuuteen (Mähönen 2015: 23.) Ewa Morawska (2014) on tuonut esiin kosmopoliittisen mentaliteetin integraatiossa. Tätä voidaan myös kuvata monikointegraationa. Tämä tarkoittaa sitä, että yksilö on omaksunut eri kulttuureja ja tulee

toimeen erilaisissa sosiaalisissa ympäristöissä kokien ne kaikki tutuiksi (Kivistö 2015: 11.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos määrittelee kotoutumisen tavoitteeksi sen, että on yhteiskunnassa selviytymiseen tarvittavia tietoja ja taitoja ja että hän kokee olevansa yhteiskunnan täysivaltainen jäsen. Kotouttaminen taas määritellään viranomaistoimenpiteillä, jotka edistävät kotoutumista hyvinvoinnin, terveyden ja koulutuksen lisäämisellä (THL 2018.) Suomessa kotouttamisesta ovat pääosin vastuussa kunta ja TE-toimisto. Kotouttamistyötä tehdään yhteistyössä oppilaitosten sekä erilaisten kolmannen sektorin järjestöjen ja yhdistysten kanssa. Tämä siis pätee maahanmuuttajiin (Rasilainen 2016: 20). Paluumuuttajat saavat kyllä halutessaan kartoituksen TE-toimistosta kuten kaikki muutkin työttömät työnhakijat, mutta heille ei ole olemassa heitä varten kartoitettuja kotouttamispalveluita.

Paluumuuttajan kotoutuminen riippuukin pitkälti omasta aktiivisuudesta ja kyvystä löytää tukiverkostot ja tietoa. Sama toki koskee myös Suomessa asuvaa työnhakijaa työnhaun suhteen, mutta kotoutuminen on muutakin kuin työ- tai opiskelupaikka, vaikka nämä ovatkin avainasemassa kotoutumisessa. Usein onnistuneen paluumuuttokokemuksen takana ovat omat tukiverkostot, vertaistukiryhmät sosiaalisessa mediassa tai järjestö kuten Suomi-Seura, joka on toiminut 90 vuotta ulkosuomalaisten ja paluumuuttajien hyväksi. Kaikki eivät kuitenkaan järjestön piiriin löydä.

6.3 Kulttuurin käsite

Kulttuuri-käsitteen yksiselitteinen määrittely on mahdotonta. Usein kulttuuri-käsitettä käytetään suppeasti kuvaamaan esimerkiksi uskontoa tai taiteen eri lajeja (Lämsä 2010).

6.3.1 Kulttuuriperintö ja kulttuuri-identiteetti

Kulttuuriperinnöllä ja kulttuuri-identiteetillä on taas huomattavasti suurempi merkitys. Olemme oman kulttuurimme tuotoksia. Olemme sisäistäneet sen arvoja, uskomuksia, toimintatapoja ja käyttäytymismalleja sekä oppineet tietyn kielen. Kulttuuriperintö tulee edellisiltä sukupolvilta. Oman kulttuurin jäsenyys vaikuttaa maailmankuvaan ja muokkaa identiteettiä. Muokkaamme myös vastavuoroisesti kulttuuria omalla toiminnallamme (Lämsä 2010.)

Kulttuurissa voidaan nähdä kolme tasoa. Pintatasosta voidaan puhua, kun tietää jotain arkikäytännöistä ja uskonnosta, sukupuolten välisen kontaktin yleisistä ehdoista, kanssakäymiseen liittyvät perussäännöt, sekä yleisistä ruokailutavoista. Toinen taso on ”kulttuurin mieli”. Opetellaan kulttuurin rakenteiden merkitystä, miksi asioita tehdään tietyllä tavalla. Esimerkiksi miksi toisen koskettaminen ei ole soveliasta. Kolmas taso, eli kulttuurin syvätaaso, sisältää tiedostamattomat kulttuurin säännöt, filosofiset ja uskonnolliset käsitykset esimerkiksi ihmisen ja luonnon välisestä suhteesta (Junkkari & Junkkari 2003: 48 - 49.)

6.3.2 Kulttuurikontaktin tulemat yksilötasolla

Kun kulttuuri kohtaa toisen, yksilötasolla tapahtuu neljä mahdollista tulemaa. Bochnerin (1982) mukaan yksilötason psykologiset tulemat jaetaan neljään tulemaan: siirtyvään, traditionaaliseen, marginaaliseen ja sovitteluvaan. Siirtyvässä tyyppissä yksilö identifioi itsensä uuteen kulttuuriin ja hylkää vanhan kulttuurinsa. Vanhat kulttuurinormit menettävät merkitystään uusien tullessa tilalle. Traditionaalisessa tyyppissä suhtaudutaan kielteisesti uuteen kulttuuriin ja pidättäytyään vanhassa. Uutta kulttuuria jopa halveksitaan ja pahimmillaan tämä on rasismia ja aiheuttaa yhteiskunnassa kulttuurien välisiä ristiriitoja. Marginaalisessa tyyppissä yksilö ei oikein sovi kumpaankaan kulttuuriin, vaan vaihtelee niiden välillä. Yksilö kokee tämän seurauksena ristiriitaisia tunteita. Yhteiskunnallisesti tämä merkitsee uudistuksia ja sosiaalisia muutoksia. Sovitteluvaassa tyyppissä yksilö arvostaa sekä uutta, että vanhaa kulttuuria. Vanha kulttuuri säilyy ja yksilö kokee henkilökohtaista kasvua, hänen katsotaan integroituneen. Yhteiskunnallisesti tämä merkitsee toimivaa monikulttuurisuutta (Bochner 1982:27.)

Reaktio	Tyyppi	Ryhmiin kuulumisen yhteys	Vaikutus yksilöön	Vaikutus yhteiskuntaan
Hylkää vanhan kulttuurin, taa vastaan uuden	Siirtyvä	kulttuuri I normit menettävät merkitystään kulttuuri II lisää merkitystään	Kulttuuri-identiteetin menetys suhtautuminen kriittisesti omaan kulttuuriin	Assimilaatio kulttuurillinen eroosioot-
Hylkää uuden kulttuurin, liioittelee vanhaa	Traditionaalinen	kulttuuri I normit lisääntynyt merkitys Kulttuuri II merkitys vähenee	Nationalismi Rasismi	Kulttuurien väliset ristiriidat
Vaihtelee kahden kulttuurin välillä	Marginaali	Molempien kulttuurien merkitys yhtä tärkeä mutta sopimaton kumpaankin	Ristiriita hämmennystä identiteetistä ylikompensoi	uudistus sosiaaliset muutokset
tasapaino molempien kulttuurien välillä	Sovitteleva	Molempien kulttuurien merkitys tärkeä ja nähdään integroituneena	Henkilökoh- tainen kasvu monikulttuurisuus kulttuurien säilyminen	Kulttuurien välinen harmonia

Taulukko 1. Kulttuurikontaktin tulemat yksilötasolla. Psykologiset reaktiot toisen kulttuurin vaikutuksiin (Bochner 1982 :27).

6.3.3 Kielen merkitys kulttuurissa

Kieli millä opitaan ilmaisemaan itseään, toimii sisäisenä koordinaationa. Kielen kautta havaitaan ja tulkitaan ympäristöä, miten kulttuurissa toimitaan ja käyttäydytään tilanteen mukaan, miten ennakoidaan tilanteita ja asioita, sekä miten konfliktitilanteet ratkaistaan. Äidinkieli välittää kasvu ympäristön kulttuuriperinteen; arvot, normit, sekä ajatus- ja toimintamallit. Tämä luo sisäisen koordinaation, minkä kautta yksilö suodattaa ympäristöstä saatua informaatiota. Ympäristö nähdään oman kulttuurin näkökulmasta ja oman äidinkielen välityksellä.

7 Akkulturaatio

Akkulturaatioteoriat voidaan jakaa kahteen ryhmään: toinen painottaa suoraviivaista prosessia, mikä pohjautuu assimilaatioon ja johtaa vähemmistöryhmän omaksumaan valtaväestön kulttuurin ja tavat. Toinen ryhmä korostaa monikulttuurisuutta (Liebkind, 2001: 387.) Suoraviivaisen prosessin oletus on, että alkuperäinen kulttuuri-identiteetti sulautuu valtakulttuuriin ja häviää. Monikulttuurisen mallin mukaan vähemmistöryhmä säilyttää oman kulttuuriperimänsä, mutta silti sopeutuu enemmistökulttuuriin. Akkulturaatioprosessi sisältää monia ulottuvuuksia, jotka tulisi kaikki ottaa samanaikaisesti huomioon. Suoraviivaiset mallit ovat hyvin yksiulotteisia ja ne luovat akkulturaatioprosessista liian yksinkertaisen kuvan. Tästä syystä on kehitetty monikulttuurisuuteen vastaavia malleja kuten Berryn akkulturaatioasenteet (Berry 2006: 35, Jortikka 2006: 8.)

Yksinkertaisimmillaan akkulturaatio tarkoittaa kaikkia muutoksia, jotka johtuvat eri kulttuurien kohtaamisista yksilö- ja ryhmätasolla (Sam 2006: 11). Kun kontakti on jatkuvaa, kumpikin osapuoli muuttuu sekä yksilö- että ryhmätasolla.

7.1 Akkulturaatioasenteet

Berryn mukaan akkulturaatio strategiat voidaan jakaa kahteen kategoriaan: käyttäytymismalleihin ja asenteisiin (Berry 1997: 3). Käyttäytymismallit ovat kulttuurien kohtaamisesta johtuvia muutoksia käyttäytymisessä. Akkulturaatioasenne on yksilön asenne kahden kulttuurin kanssa elämiseen. Asenteet vaikuttavat käyttäytymismalleihin. Asenne muodostuu kahdesta eri suuntauksesta: kuinka paljon yksilö haluaa säilyttää omasta kulttuuriperinteestään ja identiteetistään ja kuinka paljon yksilö haluaa olla kontaktissa valtaväestöön sekä olla aktiivisesti tekemisissä valtaväestön edustajien kanssa. Akkulturaatioasenteita on neljää erilaista: assimilaatio, separaatio, integraatio ja marginalisaatio. Nämä toimintatavat tulevat esiin arjen tasolla yksilön kielessä, uskonnossa, vapaa-ajan vietossa, ravintotottumuksissa ja ostoskäyttäytymisessä (Schubert 2013: 65.)

Assimilaatio tarkoittaa ihmisen luopumista omasta kulttuuri-identiteetistään. Tällöin toiveena on sulautua valtaväestöön ja omalla vanhalla kulttuuriperinnöllä ei ole merkitystä. Separatio taas on edellisen vastakohta: siinä halutaan säilyttää oma kulttuuri-identiteettinsä, ei ottaa mitään vastaan uudesta kulttuurista ja halutaan elää erillään

valtaväestöstä. Integraatiossa halutaan säilyttää vanhaa kulttuuriperintöä, mutta samaan aikaan myös tutustua ja tulla osaksi valtakulttuuria. Integraatio voi toteutua vain yhteiskunnassa, joka hyväksyy monikulttuurisuuden ja jossa ihmiset ovat ennakkoluottomia ja valmiita tutustumaan muidenkin kulttuurien edustajiin kuin vain omansa. Marginalisaatio, on syrjäytymistä: yksilöllä ei ole halukkuutta säilyttää omaa kulttuuriperintöään, eikä hän koe pystyvänsä kiinnittymään valtakulttuuriin. Marginalisaatiossa koetaan, että identiteetti katoaa ja halutaan tästä syystä vetäytyä yhteiskunnasta. Tämä taas aiheuttaa psyykkistä pahoinvointia. Marginalisoituneen ihmisen kulttuuri on hajanaista, eikä se siksi tue omien tarpeiden hahmottamisesta tai saavuttamista. Nämä ovat siis akkulturaatiostrategioita eri kulttuuriryhmien välillä (Berry 2006: 34 – 35).

7.2 Akkulturaatiotasot

Berry jakaa akkulturaation kulttuuri- ja yksilötasolle. Hänen mukaansa akkulturaation klassinen määritelmä viittaa kulttuuritason muutokseen, kun taas yksilötason akkulturaatio viittaa psykologisiin muutoksiin yksilössä. Psykologinen akkulturaatio yksilötasolla tarkoittaa muutoksia yksilön arvoissa, asenteissa, uskomuksissa, tunteissa, identiteetissä ja käyttäytymisessä hänen kohdatessaan uuden kulttuurin (Jortikka 2006: 8.) Colleen Ward seurasi Berryn jalanjälkiä ja he näkivät akkulturaatioprosessin samanlaisena, vaikka Berry tutki maahanmuuttajia ja Ward vain lyhyen aikaa ulkomailla oleskelevia opiskelijoita ja työntekijöitä. Akkulturaatio-termiä käytetään kuvaamaan sekä yksilö, että ryhmätasolla tapahtuvaa akkulturaatiota (Jortikka 2006: 8.)

7.3 Akkulturaation ABC-malli

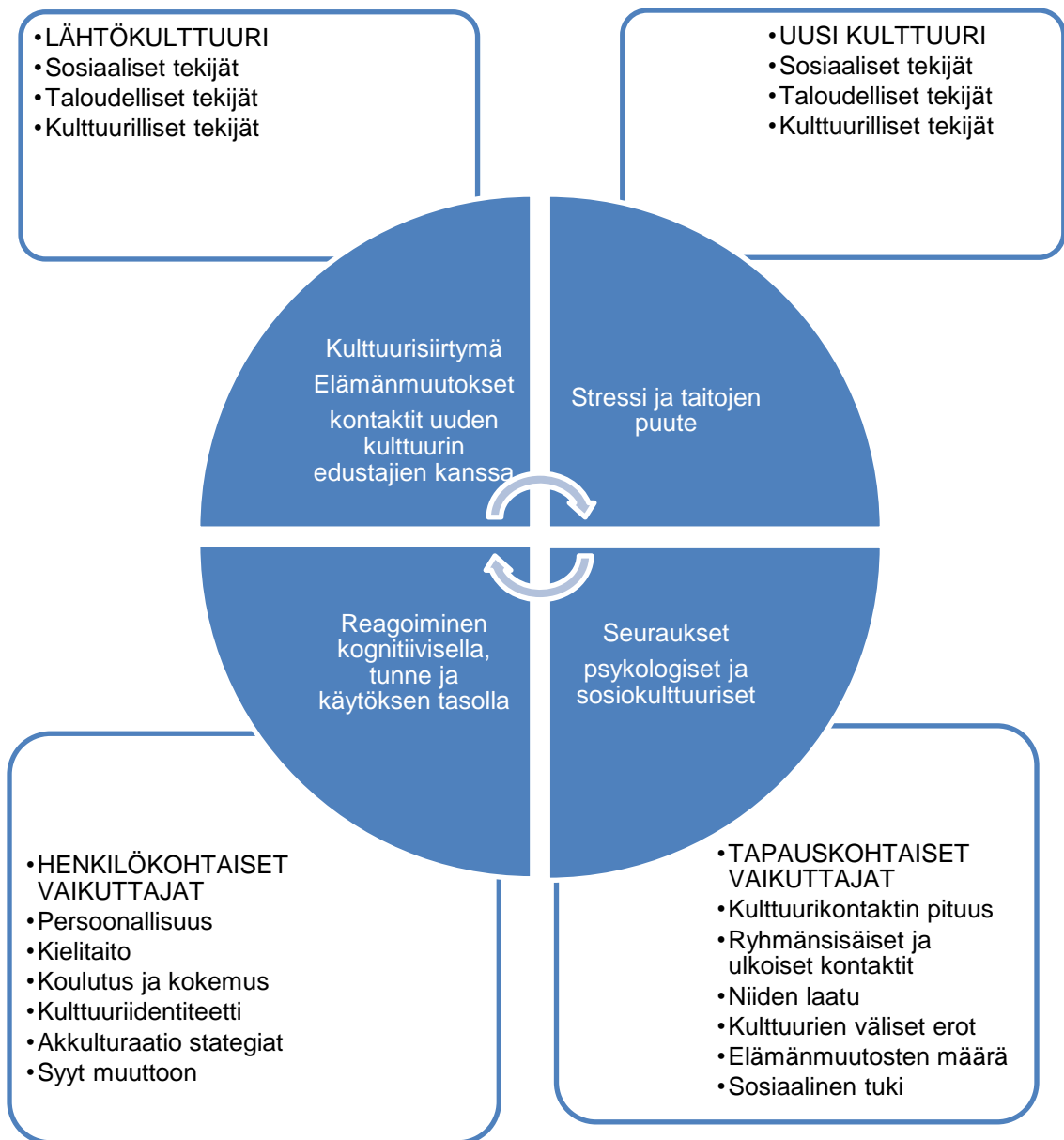
Akkulturaatiota voidaan lähestyä joko tilana tai prosessina. Kun lähestymistapa on tila, määritellään akkulturaatio kulttuurisidonnaisen käyttäytymiseen, tunteisiin ja kognitioihin perustuen. Akkulturaatiotutkimuksessa tämä on hallitseva näkökulma. Muutosten mitaaminen on kuitenkin vaikeaa, joten mitattavana ovat usein yksilön koulutus, status, tiedotusvälineiden käyttö ja ystävyys-suhteet. Kun akkulturaatiota tutkitaan prosessina, tutkitaan muutoksia esimerkiksi yksilön tunteissa, arvoissa ja asenteissa. Tätä tutkitaan pidemmän ajan kuluessa. Tässä lähestymistavassa olennainen osa on myös kulttuurien kohtaamista ja muutosta edeltävien tekijöiden ja niiden vaikutusten tunnistaminen (Liebkind, 2001:387, Jortikka 2004: 7-8.)

Wardin (1996) Akkulturaatiomalli pohjautuu vahvasti Berryn malliin. Wardin mallin mukaan akkulturaatio on jatkuva prosessi, jossa ihmisen tunteet, kognitiot ja käyttäytyminen muuttuvat kulttuurien kohtaamisen seurauksena. Berryä ja Wardia on kritisoitu siitä, että kumpikaan ei ota huomioon sosiaalipsykologisia tekijöitä kuten arvoja, identiteettiä ja asenteita. Arvot ja asenteet, sekä yksilön identiteetti vaikuttavat akkulturaatioon. (Liebkind 2006: 391). Ward kehittikin tämän seurauksena akkulturaatiomalliaan.

Tässä akkulturaatioprosessin ABC-mallissa sopeutumiseen vaikuttavat molemmat, sekä yhteiskunnalliset, että henkilökohtaiset muuttujat. Yhteiskunnallisella tasolla muuttujina ovat sekä lähtö- että vastaanottava yhteiskunta sekä näiden yhteiskuntien sosiaaliset, poliittiset, taloudelliset ja kulttuuriset arvot. Kulttuurien kohtaaminen nähdään stressaavana elämäntilanteena, johon tarvitaan emotionaalisia (*affect*), käyttäytymiseen liittyviä (*behaviour*) ja kognitiivisia (*cognitive*) keinoja käsitellä stressiä. Kun ihmiset eri yhteiskunnista kohtaavat, aiheuttaa se kohtaajissa stressiä, koska opitut käyttäytymismallit eivät pädekään. Näihin tekijöihin, ja psykologiseen ja sosiokulttuuriseen sopeutumiseen vaikuttavat sekä yhteiskuntatason, että yksilötason muuttujat (Jortikka 2006: 9.)

Vaikka makrotason yhteiskunnalliset muuttujat (kuten yleinen ilmapiiri maahanmuuttajia kohtaan ja rasismi) ovat tärkeitä ja vaikuttavat yksilön akkulturaatioon, niihin kohdistuva tutkimus on kuitenkin vähäistä verrattuna yksilötason muuttujiin. Henkilökohtaiset eroavaisuudet kuten esimerkiksi persoonallisuus, koulutus ja syyt muuttoon vaikuttavat myös akkulturaatioprosessiin. Jokainen kokee akkulturaatioprosessin eri tavalla, koska siihen vaikuttavat myös tapauskohtaiset erot kuten kuinka suurista kulttuurieroista on kyse ja minkä verran sosiaalista tukea on saatavilla. Kun eri kulttuureista lähtöisin olevat ihmiset kohtaavat, voidaan puhua kulttuurien välisestä kontaktista. Akkulturaation tuloksena on lopulta psykologinen ja sosiokulttuurinen sopeutuminen. ((Ward ym: 2001: 274, Jortikka 2006: 8-9.)

Paluumuuttaja on käynyt akkulturaation läpi jo muuttaessaan uuteen kulttuuriin Suomesta. Palatessaan hän on tavallaan kahden kulttuurin sekoitus ja joutuu käymään akkulturaatiota läpi uudestaan.

Taulukko 2. Akkulturaatio prosessi (Ward 1996: 91-95)

8 Kulttuurishokki

Kalervo Oberg (1960) määritteli kulttuurishokin ahdistuksen tunteena mikä seuraa sosiaalisessa kanssakäymisessä syntyneistä ongelmista kulttuurien kohdatessa. (Oberg 1960: 177). Hän määritteli sen negatiiviseksi ja passiiviseksi reaktioksi uuteen tilanteeseen. Obergin käsitys kulttuurishokista oli, että se oli sairaus, missä oireita ja näitä oireita tuli hoitaa. Adler (1975) laajensi tätä määrittäen kulttuurishokin ensisijaisesti emotionaaliksi reaktioiksi, kun tulee kosketuksiin uuden kulttuurin kanssa eikä ymmärrä sitä. Uuden kulttuurin tavoilla ei ole juurikaan tai ollenkaan merkitystä ja uudet erilaiset kokemukset ymmärretään väärin. Vanhat tutut oman kulttuurin piirteet eivät ole näkyvillä ja tämä aiheuttaa avuttomuuden tunnetta, ärtyneisyyttä, petetyksi tulemisen, loukkaantumisen, pilalle menemisen ja laiminlyödyksi tulemisen pelkoa (Adler 1975: 13.)

8.1 Kulttuurishokin piirteitä

Kulttuurishokille tyypillisiä piirteitä ovat: eristäytyneisyyden tunne, huoli ja ahdistus, alentunut työteho, korkea tai hermostunut energiataso sekä avuttomuuden tunne Junkkari & Junkkari 2003: 50). Kulttuurishokista selviämisessä on kolme tasoa: emotionaalinen taso, ajattelu sekä sosiaaliset taidot ja identiteetti. Emotionaalisessa tasossa opitaan selviämään omien tunteiden kanssa. Ajattelutasolla opitaan ymmärtämään uuden kulttuurin ihmisten ajattelutapaa. Sosiaalisissa taidoissa ja identiteetissä kehitetään omaa ammatillista verkostoa ja opitaan uusia sosiaalisia taitoja, sekä luodaan ystävyyssuhteita uuden kulttuurin edustajien kanssa (Junkkari & Junkkari 2003: 50.)

8.2 Syitä kulttuurishokille

Stephan and Brigham (1985) uskovat, että kulttuurishokin stressi johtuu "kontakti hypoteesista" ryhmien välisissä kohtaamisissa. Tämän näkökulman mukaan neljä tekijää vaikuttavat lieventävästi tähän stressiin: tasa-arvoisuus, yhtenäisyys ja itsenäisyys, jota yhteiskunta tukee, sekä vuorovaikutussuhteet oman ryhmän ulkopuolisten kanssa yksilötasolla. Jufferin (1987) mukaan on olemassa viisi syytä kulttuurishokille, joista neljä tukee sairaushypoteesia. Ensinnäkin kulttuurishokki aiheutuu uuden ympäristön tai tilanteen kohtaamisesta. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikki ihmiset kokevat jonkin asteisen kulttuurishokin vieraassa ympäristössä. Toiseksi, kulttuurishokki aiheutuu kommunikatiovaikeuksista liittyen erilaisiin kulttuureihin. Kun kulttuurishokin selitykseksi tarjotaan

kommunikaatio-ongelmia johtuen väärinkäsityksistä ja toisen käyttäytymisen väärintulkitsemisesta, viitataan väärinymmärrysten olevan kulttuurishokin aiheuttaja. Kolmanneksi, kulttuurishokki uhkaa expatriaatin psyykkistä ja emotionaalista hyvinvointia. Tämä kliininen näkökulma painottaa kulttuurishokin negatiivisia vaikutuksia. Neljänneksi, kulttuurishokki demonstroi yksilön tarvetta muuttaa käyttäytymistään tarpeen mukaan saadakseen positiivista palautetta uudesta kulttuuriympäristöstä. Tämä käyttäytymisperspektiivi taas näkee kulttuurishokin reaktiona tarpeisiin ja haluihin, mitkä johtavat sopiviin käyttäytymismalleihin. Viidenneksi, kulttuurishokin aiheuttaa ”kasvukokemus”. Tämän näkemyksen mukaan kulttuurishokki on normaali reaktio mikä ei välttämättä tarkoita negatiivisia vaikutuksia tai uhkaa yksilön hyvinvoinnille (Donfeng 2012: 70 – 71.)

Weaver (2000) näkee kulttuurishokin aiheutuvan kolmesta syystä. Nämä kolme syytä ovat: menetetään kyky ennakoida tapahtumia, kommunikaatio-ongelmat ja identiteettikriisi. Kyky ennakoida ihmisten käyttäytymistä (merkit ja signaalit) muokkaavat ihmisten välisiä suhteita. Sairaus-mallin kannattajat uskovat, että kulttuurishokki sairautena koostuu selkeistä oireista, jotka voidaan parantaa tai helpottaa konkreettisilla toimilla, kuten esimerkiksi kielen oppimisella ja toiseen kulttuuriin tutustumisella ennen matkustamista (Donfeng 2012: 71.)

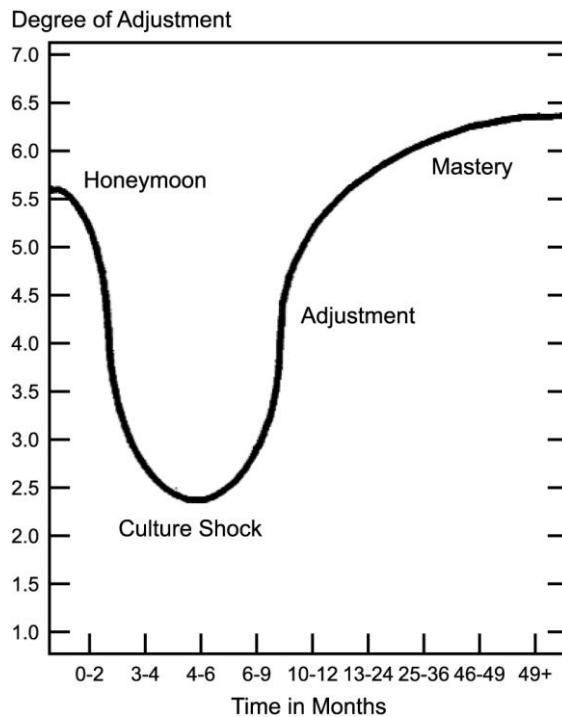
9 Kulttuurishokin vaiheet

Kulttuurishokin vaiheista on olemassa erilaisia teorioita. Seuraavaksi käsitellään niistä tunnetuimpia.

9.1 U-käyrä hypoteesi

Lysgaard (1955) esitti U-käyrä hypoteesin selittääkseen sopeutumista. U-käyrä koostuu 1. kuherruskuukausivaiheesta 2. kulttuurishokkivaiheesta 3. sopeutumisvaiheesta ja 4. hallintavaiheesta. Kuherruskuukausi vaihe alkaa jo ensimmäisen viikon aikana saapumisesta uuteen kulttuuriin. Kaikki uusi tuntuu kiehtovalta ja ihanalta. Kun arki alkaa ja rutinoituu, alkaa kulttuurishokkivaihe. Tähän vaiheeseen kuuluu turhautuminen ja vihamielisyys uutta kulttuuria ja sen edustajia kohtaan. Kolmannessa vaiheessa alkaa sopeutuminen. Aletaan vähitellen sopeutua uusiin normeihin ja arvoihin. Opitaan tilannekohtaisia käyttäytymissääntöjä ja aletaan ymmärtämään niitä. Viimeisessä hallintavaiheessa osataan toimia sujuvasti uudessa kulttuurissa. Ensimmäinen vaihe on

jännittävä ja on U-kurvi vaiheen kaavion kohokohta. Ajan kuluessa käyrä alkaa kuitenkin laskea ja sopeutumisen stressi voi aiheuttaa masennusta ja jopa fyysisiä oireita. Tämän vaiheen jälkeen alkaa sopeutuminen ja käyrä alkaa taas nousta. Yksilö alkaa toimia johdonmukaisesti uudessa ympäristössään, osaa kommunikoida ja pääsee identiteettikriisin yli. Käyrä ei nouse yhtä ylös kuin alussa, mutta heijastaa parempaa suhtautumista pidemmällä tähtäimellä (Black & Mendenhall 1991:226.)

Kuvio 1. Kulttuurishokin U-käyrä teoria sopeutumisesta (Black & Mendenhall 1991: 227).

U-käyrä teoriaa on kritisoitu siitä, että se on enemmänkin kuvaus kulttuurishokin eri vaiheista, kuin teoria siitä miten ja miksi yksilöt siirtyvät vaiheesta toiseen. Osa tutkimuksista tukee U-käyrä teoriaa, osa taas ei (Black & Mendenhall 1991:231-232). On myös ehdotettu J-käyrää ja W-käyrää kuvaamaan kulttuurishokin vaihteita. Seelye (1995) puhuu käyrästä mitkä edustavat nousevia ja laskevia tunnetiloja eri aikoina. Jotkut näkevät siinä U-käyrän, missä on lisääntyvä masennus mikä tasoittuu vuoden kahden kuluessa. Sen jälkeen mieliala parantuu tasaisesti sitä mukaa kun yksilö sopeutuu uusiin kulttuurisääntöihin. Toiset näkevät siinä J-käyrän missä vaikeudet alkavat nopeasti uuteen kulttuuriin saapumisen jälkeen, mutta parantuvat tasaisesti ensijärkytyksestä toivuttua.

Jotkut puhuvat W-käyrästä, mikä on todellisuudessa kaksi U-käyrää expatriaatin tullessa takaisin omaan kulttuuriinsa, eli se mitä paluumuuttajat voivat joutua käymään läpi uudelleen palatessaan takaisin kotimaahan (Donfeng 2012: 71.)

9.2 Obergin näkemys

Obergin (1960), kulttuurishokkikäsitteen luojaan näkemyksen mukaan kulttuurishokissa on neljä vaihetta: Kuherruskuukausi-vaihe, kriisivaihe, ymmärrys- ja objektiivinen vaihe ja sopeutumisvaihe (Oberg 1960:1-4). Lewing ja Jungman 1986 kehittivät Obergin teoriaa ja heidän mukaansa kulttuurishokissa on viisi tai kuusi vaihetta: 1. Esivaihe, tapahtumat ennen lähtöä. 2. Tarkasteluvaihe, ensimmäiset viikot tai kuukaudet mitkä vieteään uudessa kulttuurissa. 3. Lisääntyvä osallisuuden vaihe. 4. Shokkivaihe. 5. Sopeutumisvaihe. 6. Palaaminen omaan kulttuuriin

9.3 Wardin teoria

Ward ym. (2001) ovat kehittäneet kulttuurisokin käsitettä vielä laajemmin, ja heidän mukaansa kyseessä on aktiivinen, ei passiivinen prosessi. Wardin mukaan kulttuurisokin osa-alueet ovat seuraavat:

1. Stressi kaikesta tarvittavasta psyykkisestä mukautumisesta mitä joutuu tekemään, jotta sopeutuisi.
2. Menettämisen tunne ja kaipaus entisiin ystäviin, statukseen, ammattiin tai työpaikkaan, sekä omaisuuteen.
3. Tunne siitä, että uuden kulttuurin jäsenet hyljeksivät.
4. Epäselvyys roolista, odotuksista ja arvoista uudessa kulttuurissa.
5. Yllättyneisyys, ahdistus, jopa inho ja suuttumus kulttuurieroista.
6. Voimattomuuden tunteet koska ei tunne selviävänsä uudessa ympäristössä.

9.4 Haynesin teoria

Haynes (2007) jakaa kulttuurisokin viiteen eri vaiheeseen. Ensimmäistä vaihetta kutsutaan kuherruskuukaudeksi (*euphoric or honeymoon stage*), sillä tässä vaiheessa kaikki on ihanaa, maahanmuuttajat ovat innoissaan uudesta ympäristöstään ja uudesta elämästään. Toisessa vaiheessa eli torjuntavaiheessa (*rejection stage*) erot uuden ja aikaisemman kulttuurin välillä kohtaavat ja maahanmuuttajat löytävät ristiriitoja oman ja uuden kulttuurin välillä. Uudessa kulttuurissa on paljon asioita, joita maahanmuuttajat

eivät ymmärrä ja siksi he torjuvat sen. Maahanmuuttajat saattavat olla unisia, masentuneita, äreitä, epämotivoituneita ja turhautuneita, mikä voi ilmentyä aggressiivisuutena. Kolmannessa vaiheessa eli regressiovaiheessa (*regression stage*) maahanmuuttajat ovat turhautuneita, jos eivät osaa valtaväestön kieltä, eivätkä pysty kommunikoimaan sillä. He myös potevat koti-ikävää ja kaipaavat perhettään, ystäviään, tuttuja paikkoja ja ääniä. Kaipuutaan lievennetään kuuntelemalla omakielistä musiikkia ja seurustelemalla samaa äidinkieltä puhuvien kanssa. Neljännessä vaiheessa, jota kutsutaan integraatiovaiheeksi (*integration stage*) maahanmuuttajat löytävät hyväksyttäviä tapoja molemmista kulttuureista. Viidennessä vaiheessa eli hyväksymisen vaiheessa (*acceptance stage*) hyväksytään molemmat kulttuurit. Tavallisesti opiskelussa tai työssä edetään valtakulttuurin mukaan ja kotona kotimaan kulttuurin arvojen mukaan (Haynes 2007: 3–5.)

1. Kuheruskuukausivaihe	Uutuudenviehätys uudessa kulttuurissa. Ihastellaan kaikkea erilaista. Omat arvot ja oma kulttuuri-identiteetti kotimaasta ovat vielä vahvasti läsnä.
2. Torjuntavaihe	Erot oman ja uuden kulttuurin välillä korostuvat ja masentavat. Vetäytymistä.
3. Regressiovaihe	Turhautumista ja koti-ikävää. Aggressiota ja ärsyyntymistä uuteen kulttuuriin. Ihannoidaan vanhaa kulttuuria.
4. Integraatiovaihe	Molemmista kulttuureista alkaa löytyä hyviä puolia.
5. Hyväksyminen	Hyväksytään molemmat kulttuurit ja koetaan olevan osa molempia kulttuureita.

Taulukko 3: Kulttuurishokin viisi vaihetta (Haynes 2007: 3-5).

Vaikka on olemassa eri kuvauksia kulttuurishokin vaiheista, suurin osa tutkijoista on sitä mieltä, että kulttuurishokkikokemus etenee vaiheittain. U-käyrä hypoteesia on kritisoitu siitä, että todellisuudessa kulttuurishokki ei aina noudata suoraviivaista sopeutumisen linjaa. Church (1982) ja Furnham & Bochner (1986) eivät saaneet vahvistusta U-käyrä teorialle tutkimuksissaan. Weaver (2000) kritisoi sairausteoriaa haitalliseksi ja harhaanjohtavaksi. Sairausteoria kiinnittää huomiota vain diagnoosiin ja määrättyihin oireisiin sen sijaan että keskittyisi teoreettisiin selityksiin syistä tai seurauksista. Weaver huomauttaa, että lääketieteellinen malli kiinnittää huomiota ainoastaan tunnehäiriön patologiisiin aspekteihin sen sijaan, että kiinnittäisi huomiota kasvuprosessiin ja positiivisiin etuihin. Hänen mukaansa monikulttuurinen sopeutuminen voi auttaa yksilöä ymmärtämään, että kulttuurishokki kuuluu asiaan ja on vain ohimenevä ilmiö (Weaver 2000: 183.)

Kaikki kokevat kulttuurishokin erilaisena, joten ei ole ihme, etteivät tutkijat pääse aiheesta yhteisymmärrykseen. Eri teorit kuvastavat kuinka kompleksinen aihe todella on, koska kulttuurishokkiin vaikuttavat niin monet tekijät sekä yksilö -että ryhmätasolla. On tärkeää tarkastella eri teorioita, ymmärtääkseen miten vaikea kokemus kulttuurishokki on.

10 Kulttuurishokki henkisen kasvun edistäjänä

Uutta kulttuuria suodatetaan oman kulttuurin näkökulmasta. Vieraassa kulttuurissa kohdataan monenlaisia yllättäviä tilanteita. Itselle tutut ja ominaiset käyttäytymis- ja selviytymiskeinot eivät ehkä pädekään vieraassa kulttuurissa. Sosiaalinen vuorovaikutus uudessa kulttuurissa voi tuntua vieraalta ja vaikealta. Opitut sosiaalisen vuorovaikutuksen mallit eivät välttämättä enää pädekään. Tässä tilanteessa yksilölle tulee esille uusia puolia persoonallisuudesta ja tavastaan toimia. Yksilö voi löytää uusia vahvuuksia itsestään. Koska totutut käytännöt eivät enää toimi, joutuu kohtaamaan omia asenteitaan ja tunteitaan. Ne ovat helpompi tunnistaa, kun itsensä voi nähdä ikään kuin toisen kulttuurin silmin. Tämä taas vahvistaa omaa identiteettiä ja auttaa tuntemaan paremmin itseään. (Oksi–Walter 2010: 27.)

Etäisyys omaan kulttuuriin voi pistää kyseenalaistamaan omia toimintatapojaan, vuorovaikutusmallejaan ja arvomaailmaansa. Yksilö alkaa tarkastelemaan omaa kehityshistoriaansa ja lapsuuttaan uusin silmin. Uudet kokemukset avaavat silmät näkemään elämän erilaisia muotoja ja sisältöjä. Uudessa kulttuurissa eläminen merkitsee myös luopumista esimerkiksi itsestään selvinä pitämistään arvoista. Näin saadaan tilaa vastaanottaa uusia. Kun palaa entiseen kotimaahan, liittyy siihen selkeitä ennako-odotuksia, mielikuvia ja muistikuvia siitä, miten asiat ovat ja toimivat. Siksi on vaikeaa, kun huomaakin, että entisen kotimaan yhteiskunta ja elämäntavat ovat muuttuneet. Paluumuuttaja toimii kuten on toiminut ennen lähtöään ja tämä taas merkitsee suuria haasteita paluumuuttoon (Oksi–Walter 2010: 27.)

Toiseen kulttuuriin sopeutuminen voi kestää läpi elämän. Sopeutumista voidaan tarkastella pinta- ja syvätasolla. Pintatasolla opitaan ulkoiset käyttäytymisen ja olemisen perussäännöt uuden asuinmaan kulttuurista. Syvätasolla tapahtuu uuden kulttuurin ajattelutavan ja sosiaalisen kanssakäymisen logiikan sisäistäminen. Tätä nimitetään kulttuurisen kielen oppimiseksi. Tämä tarkoittaa tiedostamatonta tietoa siitä, miten ihmiset toimi-

vat. Kun ihminen sopeutuu uuteen kulttuuriin, muuttaa se yksilöä ja hänen toimintatapaan. Palatessaan entiseen kotimaahansa, paluumuuttaja käy tämän prosessin uudelleen. Hän ei palaa samanlaisena, kun lähtiessään. Myös hänen elämäntilanteensa on muuttunut ja yhteiskunta mihin hän palaa on myös muuttunut. (Oksi–Walter, 2010: 26.)

Sairaus malli keskittyy kulttuurishokin negatiivisiin vaikutuksiin. Kuitenkin kulttuurishokki ja muu stressi liittyen kulttuurien väliseen sopeutumiseen voi olla myös positiivinen ja luova voima. Se opettaa, stimuloi, motivoi, muuttaa ihmisen käsitystä monikulttuurisuudesta, kommunikointitaidoista ja auttaa sopeutumaan. Adler (1975) uskoo kulttuurishokin olevan kulttuurien välistä oppimista johtaen henkilökohtaiseen kasvuun ja parempaan itsetuntemukseen. Hän näkee kulttuurishokin luonnollisena ja normaalina kasvuna muutosprosessissa, kun sopeudumme toiseen kulttuuriin. Furnham ja Bochner (1986) näkevät kulttuurishokin positiivisena oppimisprosessina toisesta kulttuurista. Tuloksena tästä oppimisprosessista yksilöt oppivat taidot, säännöt ja roolit mitä tarvitaan uudessa ympäristössä. Juffer (1987) näkee kulttuurishokin normaalina kasvukokemuksena missä ei välttämättä ole mitään poikkeavaa. Kim (1991) uskoo että kulttuurishokki on välttämätön edellytys, jotta voi sopeutua muutokseen. Berry, Poortinga, Segall ja Dasen (1992) erottelevat kulttuurishokin eri vaikutukset positiivisiin ja negatiivisiin. Toisaalta akkulturaatio voi aiheuttaa psyykkisiä ristiriitoja ja vaikeuksia, sosiaalisia sopeutumattomuutta sekä elämänlaadun huononemista ja toisaalta muutokset käyttäytymisessä ja rooleissa voivatkin sujua ilman konflikteja ja ongelmia ilman näkyviä muutoksia elämänlaatuun (Dongfeng 2012: 71-72.)

10.1 Kulttuurishokkikokemukseen vaikuttavat tekijät

Yksilön kulttuurishokkikokemukseen vaikuttaa ainakin kuusi eri tekijää. Ennen kuin kulttuurishokkia voidaan kunnolla ymmärtää, nämä tekijät on otettava huomioon:

1. Kontrollitekijät. Kuinka paljon kontrollia yksilöllä on muuttoon nähden. Onko muutto vapaaehtoinen vai olosuhteiden pakosta. Loma palmujen katveessa verrattuna pakolaiseen, joka jättää kotimaansa pakon edessä.
2. Yksilökohtaiset tekijät kuten ikä, matkakokemus, itsenäisyys, kielitaito, neuvokkuus, stressinsietokyky, ulkoinen olemus ja persoonallisuustekijät.
3. Terveydelliset tekijät kuten terveys, erityiset lääketieteelliset- tai ruokavalio tarpeet ja fyysinen kyky sietää stressiä ja vaativaa elämäntyylä.
4. Tukiverkon saatavuus, kuten ystävät ja perhe, sekä mahdollisuus saada tarvittaessa lääkärin-, laki -ja taloudellista apua.

5. Aika ja ajankohtatekijät. On eri asia matkustaa esimerkiksi Suomeen kaamosai-
kaan kuin kesällä. Myös aika minkä viettää vieraassa kulttuurissa vaikuttaa. Ly-
hyt loma on eri asia kuin asua uudessa kulttuurissa vuosia.
6. Poliittismaantieteelliset tekijät. Mahdolliset poliittiset jännitteet ja kulttuurierot.
Mitä erilaisempi uusi kulttuuri on omasta, sen suurempi on kulttuuri- ja paluu-
shokki.

(Lonner 1986: xix-xx)

10.2 Akkulturaatiivinen stressi

Berry (1997) on kritisoinut Obergin määritelmää kulttuurishokista sairautena ja ehdotta-
nut tilalle akkulturaatiivisen stressin käsitettä. Berryn mukaan akkulturaatio kuvaa ilmiötä
paremmin, koska se on yhteydessä psykologisiin malleihin stressistä. Akkulturaatiivinen
stressi -käsite tuo esiin myös mahdollisuuden, että ihminen pystyy itse vaikuttamaan
tilanteeseensa, sen sijaan että olisi passiivinen tilanteen uhri. Akkulturaatiivista stressiä
voi hallinta opettelemalla esimerkiksi uuden kulttuurin kieltä ja ei-verbaalisia kommuni-
kaatiotaitoja, sekä tutustumalla etukäteen kohdemaan tapoihin ja kulttuuriin. Näin teke-
mällä lisää sekä oppimistaan kulttuurisidonnaisista käyttäytymissäännöistä, että yleistä
sopeutumistaan uuteen kulttuuriin (Berry 1997: 13.)

10.3 Identiteettikriisi

Kolmas tapa selittää kulttuurishokkia on identiteettikriisi. Kulttuurishokki auttaa luopu-
maan olemassa olevista ongelmanratkaisukeinoista ja ratkaisumalleista ja näin ollen
tekee tilaa laajemmille ja erilaisille ratkaisumalleille. Kulttuurishokki nähdään ”kuolema-
uudestisyntyminen-kierteenä” (Weaver 2000:181.)

11 Sosiaalinen identiteetti

Henri Tajfelin (1981) mukaan sosiaalinen identiteetti muodostuu siitä, että olemme jonkin
ryhmän jäseniä, tiedostamme minuuttamme ryhmän kautta. Tällaisia ryhmäjakoja ovat
esimerkiksi: ”Olen suomalainen”, ”olen nainen”. Yksilöllä on useita ryhmäidentifikaatioita,
koska hän kuuluu useisiin ryhmiin. Konteksti määrää mikä kussakin tilanteessa nousee
merkittäväksi. Esimerkiksi ulkomailla ollessaan suomalaisuus korostuu, Suomessa taas
saattaa vahvistua paikkakuntaan liittyvä identiteetti ”olen helsinkiläinen” (Tajfel 1981:

255, Helsingin yliopisto 2016.) Myös arvo minkä asetamme tähän ryhmään kuulumiselle ja tunnesiteet ryhmään vaikuttavat käsitykseen siitä ketä olemme. Sosiaalisen identiteetti teorian mukaan sosiaalisella identiteetillä on kolme ominaisuutta: (1) se on osa minuutta (2) jotta se muodostuisi, meidän tulee olla jonkin ryhmän jäseniä ja (3) sosiaalinen identiteetti vaikuttaa siihen, miten arvioimme itseämme ja sosiaalisella identiteetillä on emotionaalista merkitystä (Taifel 1981: 255, Ward ym 2001: 103.)

11.1 Kategorisaatio ja positiivisen minäkuvan tarve

Sosiaalisella identiteettiteorialla on kaksi perusolettamusta: kategorisaatio eli luokittelu ja positiivisen minäkuvan tarve. Ihmisellä on luontainen tarve luokitella havaintojaan, jotta se olisi helpommin ymmärrettävissä. Esimerkiksi kasvit, eläimet, hyvä, paha ja niin edelleen. Ihmisen olisi mahdotonta toimia luokittelematta. Ihminen luokittelee myös sosiaalisessa kontekstissa, ryhmien välillä. Tämä tarkoittaa sitä, että omaan ryhmään kuuluvien yksilöiden eroja minimoidaan ja ryhmään kuulumattomien eroja omaan ryhmään korostetaan. Näin syntyvät myös stereotyyppit. Toinen olettaus on ihmisen tarve hyvään itsetuntoon ja myönteiseen kuvaan itsestään. Tämä hoituu vertailemalla itseään muihin joko yksilö- tai ryhmätasolla. Ryhmän arvo vaikuttaa yksilöön sosiaalisen identiteetin kautta, siksi ryhmän jäsenille on tärkeää, millainen asema omalla ryhmällä on. Ryhmän statusta pyritään korottamaan tuomalla esiin oman ryhmän positiivisia piirteitä ja korostamalla niitä. Muut ryhmät taas nähdään vastaavasti negatiivisessa valossa ja niiden negatiivisia piirteitä korostetaan (Helsingin yliopisto 2016.)

Persoonallinen identiteetti muodostuu siitä mikä erottaa meidät muista. Se pohjautuu pitkältä ajalta ihmissuhteiden pohjalta saatuun käsitykseen itsestä. Ihmisen minäkäsitys voidaan laittaa ikään kuin janalle, jonka toisessa päässä on sosiaalinen identiteetti ja toisessa persoonallinen identiteetti. Kahdenkeskisissä tilanteissa ja pienryhmissä vallalla on persoonallinen identiteetti ja suuremmissa ryhmissä sosiaalinen identiteetti. Ryhmätilanteissa sosiaalinen identiteetti voi ottaa vallan niin, että persoonallinen identiteetti katoaa ja yksilöstä tulee vain ryhmänsä edustaja (Helsingin yliopisto 2016.)

11.2 Sosiaalinen identiteettiteoria

Jos oman ryhmän koetaan olevan huonossa asemassa, tämä heijastuu negatiivisesti yksilön itsetuntoon. Tämä taas johtaa parantamisyriyksiin. Sosiaalisen identiteettiteorian

mukaan yksilö valitsee käytetyn strategian sen mukaan, mitä pidetään kulloinkin mahdollisena toimintatapana. Jos paremmassa asemassa olevaan ryhmään voi siirtyä, yksilö voi ratkaista tilanteen yksinkertaisesti vaihtamalla ryhmää (*social mobility*). Jos tämä ei ole mahdollista yksilötasolla, silloin on keksittävä keinoja parantaa koko ryhmän asemaa. Tämä on mahdollista siten, että verrataan omaa ryhmää vielä heikommassa asemassa olevaan ryhmään. Toinen mahdollisuus on sivuuttaa se ominaisuus, millä omaa ryhmää pidetään huonompana ja korostaa jotain toista ominaisuutta. Tämä edellyttää, että verrattava ominaisuus on arvostettu ominaisuus kummassakin ryhmässä. Kolmas mahdollisuus on keksiä joku uusi ominaisuus, jota on pidetty negatiivisena. Näiden kolmen ”sosiaalisen luovuuden” (*social creativity*) strategian takana on epäusko todelliseen muutokseen ryhmien välillä oleviin statuksiin. Neljäntenä vaihtoehtona on, että asetutaan kilpailemaan avoimesti paremmassa asemassa olevan ryhmän kanssa (*social competition*). Tämän edellytyksenä on, että muutosta valtasuhteissa pidetään jollakin tapaa mahdollisena (Helsingin yliopisto 2016.)

Paluumuuttajat, siirtolaiset ja pakolaiset kohtaavat kaksi kysymystä kulttuurien kohdassa ja siihen liittyvissä muutoksissa: Kuka minä olen ja millaisia oman ryhmäni jäsenet ovat suhteessa muihin ryhmiin? Akkulturaatioteoriat joista kerrottiin luvussa 7 ja sosiaalinen identiteettiteoria käsittelevät näitä kysymyksiä. Akkulturaatioteoriat juontavat juurensa persoonallisuusteorioihin, kun taas sosiaalisen identiteettiteorian juuret tulevat sosiaalipsykologiasta. Akkulturaatioteoriat korostavat kognition rakennetta ja sisältöä sekä monikulttuurisuutta. Sosiaalinen identiteettiteoria taas korostaa ryhmän jäsenyyden merkitystä ja sen vaikutukseen millainen käsitys itsestä muodostuu (Ward ym 1997: 99.) Ryhmään kuuluminen on luontainen osa minuutta ja tutkimuksissa on toistuvasti osoitettu, että omaa ryhmää ja sen jäseniä suositaan, vaikka ryhmät olisivat luotu jakamalla ihmiset sattumanvaraisesti eri ryhmiin tutkimusta varten. Oman ryhmän käyttäytymismallit nähdään positiivisessa valossa, kun taas toisen ryhmän negatiivisessa (Ward ym 1997: 104.)

12 Käänteinen kulttuurishokki

Käänteinen kulttuurishokki on termi mitä käytetään kuvaamaan sitä, kun palaa kotimaansa ja kotimaa ei olekaan se, minkä jätti taakseen, ja paluumuuttajan tulee käydä läpi samat akkulturaatiomuutokset kuin maahanmuuttajankin. Vieraaseen kulttuuriin sopeutumista ja siihen liittyvää kulttuurishokkia on tutkittu paljon. Sen sijaan paluumuuton

kulttuurishokkia ja sopeutumista on tutkittu verrattain vähän. Alfred Schultz (1971) kirjoitti paluusta sosiaalipsykologian näkökulmasta. Sittemmin Peter Pedersen (1995) ja Craig Storti (1997) ovat kirjoittaneet paluumuutosta (Loh 20015: 12–13.) Paluumuuttajien tarinat vahvistavat, että paluu kotimaahan vuosien jälkeen on monimutkainen, stressaava ja vaikea kokemus. Monelle tulee yllätyksenä, että paluumuutto voi osoittautua jopa vaikeammaksi kuin ulkomaille muutto ja vieraaseen kulttuuriin sopeutuminen. (Storti 2001: xii xiv: 2.)

Suurin ero kulttuurishokin ja käänteisen kulttuurishokin välillä on se, että muuttaessaan vieraaseen kulttuuriin, osataan odottaa sopeutumisvaikeuksia ja koetaan niiden kuuluvan asiaan. Kotimaahan palatessaan niitä ei välttämättä osata odottaa ja se tulee monelle shokkina. Siksi monet kokevat paluumuuton vaikeampana kuin ulkomaille muuton (Storti 1997: 54). Paluumuuttajat olettavat voivansa jatkaa siitä mihin jäivät lähtiessään kotimaastaan. Näin ei kuitenkaan ole. Mitä pidempään on poissa, sitä enemmän asiat ovat muuttuneet. Myös paluumuuttaja ja hänen läheisensä ovat muuttuneet. Käänteinen kulttuurishokki voi tuoda mukanaan tunteen, ettei kuulu mihinkään. Sen voimakkuuteen vaikuttavat persoonallisuustekijät, sekä miten erilaisesta kulttuurista palaa verrattuna kotimaahan. Myös se vaikuttaa, palataanko kotimaahan vapaaehtoisesti vai pakon edessä. Muita käänteiseen kulttuurishokkiin vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi paluumuuttajan ikä, koulutus, sukupuoli ja työllisyysmahdollisuudet. (Loh 2005: 13-14.)

12.1 Käänteisen kulttuurishokin vaiheet

Adler jakaa käänteisen kulttuurishokin viiteen eri vaiheeseen. Nämä vaiheet ovat samantapaisia kuin kulttuurishokin vaiheet. Ensimmäinen vaihe on kuherruskuukausivaihe. Kaikki tuntuu ihanalta ja kaikki mitä on kaivannut kotimaasta, on nyt käden ulottuvilla. Voi syödä niitä ruokia mitä ei ulkomailla saanut ja tehdä niitä asioita mitä Suomesta kaipasi. Voi tavata ystäviä ja sukulaisia useammin ja ihailla kotimaan kauneutta. Seuraavaksi koetaan tuomitsemisvaihe, missä paluumuuttaja alkaa kiinnittämään huomioita niiden seikkojen puuttumiseen mitä arvosti ulkomailla. Esimerkiksi ihmiset voivat tuntua epäkohteliaammilta, sulkeutuneimmilta ja ymmärtämättömiltä. Ymmärtämisvaiheessa paluumuuttaja tajuaa, että mikään ei ole muuttunut, vaikka olisikin. Hän ehkä muistaa, että juuri tämän takiahan lähdinkin, jos joku asia on ärsyttänyt kotimaassa. Tämän jälkeen seuraa turhautuminen. Voi tulla juurettomuuden tunne, ei koe kuuluvansa mihinkään. Kun tämän vaiheen yli pääsee, alkaa sopeutuminen. Ymmärretään, että kokemukset ulkomailla aiheuttavat edellä mainitut tuntemukset ja aletaan sopeutua

vanhaan kulttuuriin tavallaan uutena (Pucsh 1997: 3.) Paluumuutto on dynaaminen kokemus, joka vaikuttaa käsitykseen itsestä.

12.2 Koulutukseen ja työhön liittyvät vaikeudet

Tämän lisäksi paluumuuttaja voi myös kokea ”*Re-professionalisation*” and ”*Relicensing shocks*”. Tämä tarkoittaa sitä, kun ulkomailla hankittu tutkinto ei olekaan Suomessa hyväksytty tai ammattinimikettä ei tunneta. Tämä voi johtaa siihen, että voi joutua koulutautumaan kokonaan uudelleen ja tämä on omiaan syventämään kulttuurishokkia, koska kokee jäävänsä yhteiskunnan ulkopuolelle. Status mikä liittyy työpaikkaan ja ammattiin on tärkeä osa yksilön elämää. Paluumuuttajat kohtaavat akateemisia vaikeuksia, jos heidän ulkomailta hankittua koulutusta tai työkokemusta ei arvosteta. Paluumuuttaja voi joutua esimiesasemasta rivityöntekijäksi jopa yrityksen sisällä palattuaan Suomeen. Aivan kuin hänen ulkomailta hankitulla työkokemuksellaan ei olisi merkitystä (Furham 2012: 14.)

Paluumuuttajien kokemia ongelmia ovat esimerkiksi masennus, ahdistuneisuus, henkilökohtaiset ongelmat kuten ongelmat parisuhteessa. He kokevat identiteettikriisiä, sosiaalista vetäytyneisyyttä sekä yksinäisyyttä, stressiä, keskittymisvaikeuksia, jopa vihaa ja avuttomuutta. He kokevat syrjintää ja vihamielisyyttä. Lisäksi heillä on ongelmia arvomaailmansa kanssa ja he kokevat pettymystä (Gaw 2000: 87-88.)

13 Paluumuutto prosessina

Paluumuuton alkuvaihe on monelle ihanaa aikaa. Kaikki ne asiat, mitä kotimaasta kaipasi, ovat nyt käden ulottuvilla ja voi tavata ikäväimiään sukulaisia ja ystäviä useammin. Kun ensihuuma hälvenee ja uutuudenviehätys alkaa kadota, seuraa käänteinen kulttuurishokki, jonka aikana paluumuuttaja kokee vuorotellen stressiä ja helpotusta, sekä alkaa kaivata asioita lähtömaasta. Tälle vaiheelle on tyypillistä juurettomuuden tunne, että missään ei ole hyvä. (Junkkari & Junkkari 2003, 150–152, 155.) Tämä aiheuttaa pelkoa ja ahdistusta, mistä voi pahimmillaan seurata masentuneisuutta. Myös ystävillä uutuudenviehätys alkaa laantua ja voi olla shokki huomata, että tutuilla ihmisillä onkin uudet kuviot mihin paluumuuttaja ei välttämättä sovi. Niitä ystäviä keitä on aina tavannut vieraillessaan kotimaassa, tapaakin harvemmin kuin ulkomailla asuessaan.

Storti tarkastelee käsitystä kodista kolmesta näkökulmasta: tutut paikat, tutut ihmiset ja rutiinit sekä tuttu ja ennakoitavissa oleva vuorovaikutus. Nämä kolme asiaa aiheuttavat meissä tuntemuksia mitkä yhdistämme kotiin: turvallisuudentunne, ymmärrys, luottamus, ja kuulumisen tunne.

1. Tutut paikat

Ensimmäinen näkökulma on tutut paikat. Ensimmäisiä asioita mitä huomaa palattuaan kotimaahan, etteivät tutut paikat tunnukaan enää yhtä tutulta. Kaupunkikuva muuttuu, uusia rakennuksia ja liikkeitä ilmestyy. Maaseudullakin tulee uusia liikkeitä tai vanhat poistuvat ja uusia rakennuksia rakennetaan sielläkin. Samat ihmiset eivät ole enää samoissa vanhoissa paikoissa. Ehkä naapurit ovat muuttaneet ja vakikaupan henkilökunta on vaihtunut.

2. tutut ihmiset

Vaikka paikat eivät muuttuisikaan, paluumuuttaja on itse muuttunut ja tarkastelee kaikkea uusin silmin, mikä saa asiat näyttämään erilaiselta. Myös tutut ihmiset ovat muuttaneet. Joku on mennyt naimisiin, toinen saanut lapsen, kolmas eronnut. Heidänkin elämänsä on mennyt eteenpäin ja kaikki ovat vanhempia. Läheisiin joutuu ikään kuin tutustumaan uudelleen.

3. Rutiinit

Rutiinit ovat kolmas kodin merkki. Rutiinit ovat jotain mitä teemme sen kummemmin ajattelemta. Rutiinit ovat selkeästi riippuvaisia siitä missä ja kenen kanssa teemme niitä. Esimerkiksi parran ajaminen ja meikkaaminen ovat helpompia tehdä kotona tutussa ympäristössä kuin vaikkapa hotellissa. Tuttujen ihmisten tervehtiminen on rutiinia, mutta tuntemattomien ei. Rutiinit luovat turvallisuuden tunnetta ja itseluottamusta. Ulkomailta missä kaikki on uutta ja ihmeellistä rutiininomaiset asiat, kuten esimerkiksi autolla ajo ovatkin haastavampia. Paluumuuttajat kohtaavat tämän saman ongelman, kun tulevat takaisin vuosien jälkeen. Mikä oli ennen rutiinia, ei sitä enää olekaan. Paluumuuttaja voi yllätyksekseen huomata, että on turistina omassa kotimaassaan. Paikat ja ihmiset tuntuvat vierailta. Rutiinit ovat muuttuneet ja täytyy luoda uusia. Tuttujenkin ihmisten tapaaaminen tuntuu jopa kiusalliselta, koska molemmat osapuolet ovat muuttuneet. Juuri ne

asiat, joita piti tuttuina, ovatkin vieraita (Storti 2001: 3-13.) Tästä voi seurata kodittomuuden tunne, mikä ei ole miellyttävä tunne (Storti 2001: 19).

14 Sopeutumiseen vaikuttavat tekijät

Palumuuttoon vaikuttavat suuresti yksilölliset tekijät. Kaikki palumuuttajat kokevat palumuuton erilaisena. Storti (2001) on listannut palumuuttokokemukseen vaikuttavia tekijöitä:

1. Vapaaehtoinen paluu on aina helpompaa kuin pakosta tapahtuva. Kun paluu tapahtuu vapaaehtoisesti, on se paljon helpompaa kuin esimerkiksi olosuhteiden pakosta tapahtuva paluu.
2. Odotettavissa ja ennakoitavissa oleva paluu on helpompaa kuin joutua palaamaan odottamattomasti.
3. Mitä vanhempana palaa, sitä helpompaa paluu on. Vanhemmat ihmiset ovat jo kokeneet elämänsä aikana niin paljon, että osaavat sopeutua muutoksiin paremmin.
4. Aikaisemmat paluukokemukset vaikuttavat helpottavasti. Ensimmäinen kerta on aina vaikein.
5. Mitä pidempään ulkomailla on asuttu, sitä enemmän on sopeutunut uuteen kulttuuriin ja paluu vanhaan on vaikeampaa.
6. Mitä enemmän on ollut tekemissä uuden kulttuurin kanssa ja mitä enemmän siihen on sopeutunut, sitä vaikeampaa on palata takaisin vanhaan kulttuuriin.
7. Saatu tuki ja mitä tutumpi ympäristö, sitä helpompi on sopeutua.
8. Siteet vanhaan kulttuuriin ulkomailla asumisen aikana, sekä tietoisuus muutokista ”kotona” tekevät paluusta helpomman.
9. Mitä suurempi ero uudella ja vanhalla kulttuurilla on, sitä vaikeampaa on sopeutua palattuaan (Storti 2001:63.)

Mitä pidempään aikaa viettää ulkomailla, sitä enemmän tottuu uusiin erilaisiin käyttäytymistapoihin ja alkaa myös käyttäytyä niiden mukaan. Ulkomailla saadut kokemukset muuttavat ihmistä. Ulkomailla asuessaan on voinut esimerkiksi tottua näyttämään tunteitaan avoimemmin tai olematta näyttämättä tunteitaan julkisesti. Voi myös tottua kollektiivisempaan ajattelutapaan, ottamaan huomioon omien tekojen vaikutuksen omaan yhteisöön oman edun edellä verrattuna individualistisempaan käytäntöön, missä yksilön oikeuksia -ja päätösoikeutta korostetaan. Kun palaa kotimaahan, ennen niin tutut käyttäytymismallit tuntuvat nyt oudoilta tai jopa ärsyttäviltä kun niitä katsoo vierain silmin. (Storti 2001: 7, 13–15.)

Kehityksmaasta palattuaan, kotimaa saattaa tuntua hyvin materialistiselta. Kaiken yltäkylläisyys, sen itsestäänselvyytenä pitäminen ja suuri tuhlaavaisuus voi tuntua pahalta. Myös elämäntahti saattaa tulla yllätyksenä. Se saattaa muuttua joko leppoisammaksi tai hektisemmäksi, riippuen mistä palaa. Ulkomailla asuminen avartaa mieltä ja tekee monista tietoisempia eri näkökulmista, ihmisistä ja tavoista. Siksi kotimaan ihmiset saattavat vaikuttaa ahdasmielisiltä ja tietämättömiltä (Storti 2001: 17–18.)

Paluumuuttajaa saattaa ärsyttää moni asia vanhassa kotimaassa. Pienetkin vastoinkäymiset tuntuvat suurilta. Asiat nähdään ja koetaan syvemmin ja selkeämmin kuin aikaisemmin ennen ulkomaille muuttoa. Suvaitsevaisuus ja ymmärtäminen eivät päde omaan maahan ja kulttuuriin samalla tavalla kuin vieraaseen. Vieraassa kulttuurissa voi ajatella ihmisten käyttäytyvän miten käyttäytyvät koska se kuuluu tapoihin juuri siinä kulttuurissa. Kotimaassa ajattelee itse olevansa osa tätä kulttuuria, joten kritiikki kohdistuu myös itseensä (Junkkari & Junkkari 2003: 157.) Jos ei hyväksy entisen kotimaan kulttuuria tai tapoja, ei myöskään hyväksy itseään. On helpompi hyväksyä, jos ei sopeudu vieraaseen kulttuuriin ulkomailla kuin kotimaassa. Kotimaa on osa itseä, ulkomailla ollaan vierailulla. Jos ei sopeudu omaan kotimaahansa, niin minne sitten? Ajan kuluessa paluumuuttaja tottuu taas kotimaansa kulttuuriin ja negatiiviset tuntemukset hälvenevät (Storti 2001: 16, 19.)

Moni paluumuuttaja kokee, etteivät heidän kokemuksensa kiinnosta ketään. Hänellä olisi paljon kerrottavaa kokemuksistaan mitä läheiset eivät luultavasti koskaan näe tai koe. Paluumuuttajan haluaisivat puhua näistä asioista läheisilleen, jotta he tutustuisivat uuteen ihmiseen millaisena paluumuuttajat itsensä kokevat. Moni paluumuuttaja kokee itsensä muukalaisiksi ystäviensä ja sukulaistensa keskuudessa. He kokevat voimakasta

yksinäisyyden tunnetta, joka johtuu siitä, että he ovat muuttuneet, eivätkä läheiset enää tunne heitä. (Storti 2001: 20–22.)

Kotiin palattuaan paluumuuttajan tulee sopeutua siihen, ettei ole enää ulkomailla. Hän saattaa ikävöidä ystäviään, ilmastoja, ruokaa, vapaa-ajan viettopaikkoja- ja tapoja, sekä lempipaikkojaan ulkomailla. Hän on saattanut tehdä jännittäviä asioita ja käydä eksoottisissa paikoissa. Kotimaahan palattuaan vapaa-ajanviettomahdollisuudet eivät enää olekaan niin eksoottisia alun jälkeen, vaan ne saattavat tuntua arkisimmilta ja rajoittuneimmilta. Elämä ei välttämättä olekaan niin mielenkiintoista kuin ulkomailla. Siellä elämä on täynnä uusia ja ihmeellisiä kokemuksia ja Stortin (2001) mukaan se, mitä paluumuuttajat eniten kaipaavat ulkomailta ovat seikkailun ja jännityksen tunteet. Elämä ulkomailla voi olla täynnä saavutuksia, kun opitaan elämään uuden kulttuurin kanssa. Kotimaassa näitä oppikokemuksia ei nähdä saavutuksina, vaan vaikeuksina. Kotimaassa paluumuuttaja sulautuu massaan ja on aivan tavallinen ihminen. Häneltä ei enää kysytäkään arkisessa keskustelussa mistä hän on kotoisin (Storti 200: 25–26.) Paluumuuttaja huomaa, että ulkomailla saa monet virheet anteeksi, koska on ulkomaalainen, mutta kotimaassa hänen oletetaan tietävän, kuinka asiat toimivat (Junkkari & Junkkari 2003: 152).

Monelle paluu on myös taloudellinen shokki, sillä ulkomailla on voitu elää tavalla, joka ei ole Suomessa tarpeellista tai mahdollista. Paluumuuttaja voi tiedostamattaan vastustaa omaa sopeutumistaan, koska hän pelkää menettävänsä sen jännittävän ja avarakatseisen persoonan, joksi hän kokee tulleensa ja muuttuvansa takaisin samanlaiseksi kuin mitä oli ennen muuttoa (Junkkari & Junkkari 2003: 158, Storti 2001: 18-19).

Vaikka monet läheiset ovatkin kiinnostuneita paluumuuttajan tarinoista, he eivät välttämättä ymmärrä niitä, jos heillä itsellään ei ole kokemusta ulkomailla asumisesta. Ulkomailla asuessaan monilla paluumuuttajilla on ollut tiivis yhteisö muiden expatriaattien kanssa. He jakavat kokemuksiaan ja ymmärtävät toisiaan. Ulkomailla eläminen vaatii taitoja ja vahvuutta mitä moni ei tiennyt omaavansa. Ulkomailla eläminen kasvattaa ja avartaa. Palattuaan kotiin, ystävät tuntuvat elävän omaa itsenäistä elämäänsä mihin paluumuuttajalla ei ole osaa. Oivalluksia ja uusia kokemuksia ei tule yhtä nopeaan tahtiin ja henkistä kasvua ei tapahdu yhtä paljon. Vaikka paluumuutto on voi olla täynnä haasteita, voi tuntea taantuvansa henkisen kasvun sijaan. (Storti 2001: 28-29.)

Paluumuuttoon liittyy pitkä lista järjestettäviä asioita. Uuden asunnon ja työpaikan hankkiminen on stressaava kokemus ilman muuttoakin. Kaikki käytännön järjestelyt ovat uusia ja lista tuntuu loputtomalta. Puhelinliittymän ja pankkitilin avaus, sähkösopimus ja vakuutukset. Näihin kaikkiin tarvitsee paljon rahaa ja jos työpaikkaa ei ole valmiina, näyttää taloudellinen tilanne todella huolestuttavalta. Perheellä on myös tiettyjä oletuksia ”nyt kun olet tullut takaisin” on aika palaajankin ottaa vastuuta perheen velvollisuuksista, esimerkiksi hoitaa isovanhempia ja remontoida kesämökkiä. Jos perheen kanssa on ollut huolia tai ongelmia, ne tuskin ovat hävinneet mihinkään. Stortin mukaan lopulta paluumuuttaja alkaa sopeutua. Hän osaa tarkastella ulkomailla vietettyä aikaa suhteessa elämänsä. Rutiinit seuraavat ja paluumuuttaja asettuu aloilleen. Koti alkaa tuntua kodilta ja kaipuu entiseen alkaa hälvetä. Itseluottamus -ja itsetuntemus palaavat ja paluumuuttaja osaa tarkastella kokemustaan positiivisessa valossa (Storti 2001: 59-65.)

15 Paluuta helpottavia tekijöitä

Paluupäätöksen tehtyänsä kannattaa alkaa järjestämään pehmeä lähtöä; vierailta tärkeissä paikoissa ja tavata ihmisiä, joille haluaa sanoa hyvästit (Storti 2001: 37-38). Paluumuuttoon liittyy emotionaalisten ongelmien lisäksi myös käytännön järjestelyitä ja ongelmia. Mikä tekee paluumuuton ongelmalliseksi, on se, että suurin osa asioista täytyy hoitaa samanaikaisesti. Esimerkiksi löytää asunto, hoitaa muuttoilmoitus, pankkitilin avaaminen ja etsiä työpaikkaa. Jos mukana on ulkomailta löytynyt puoliso ja yhteiset lapset, joutuu paluumuuttaja järjestelemään myös heidän asioitaan monimutkaistaen paluumuuttoa entisestään. Järjesteltävien asioiden kasaantuva työmäärä saattaa aiheuttaa itsensä aliarvioimista. Voi tulla tunne, että on selviytymässä huonosti, vaikka itseasiassa on selvittänyt jo paljon asioita (Storti 2001: 33-35.)

Moni palaaja kohtaa läheisten odotuksia sen suhteen, että tämä tapaisi juuri heitä mahdollisimman paljon ”kun on viimeinkin takaisin kotona”. Isovanhemmat haluavat nähdä lastenlapsiaan, mutta yhteys ei välttämättä toimi niin kuin ennen. Omat vanhemmat tarvitsevat huomiota ja sisarukset olettavat palaajan hoitavan velvollisuuksiaan. Perhe voi kohdata uusia ongelmia vanhojen lisäksi. Paluumuuttajalle voi tulla yllätyksenä, että kotilomat ovat aivan muuta kuin arki sukulaisten kanssa ja ettei jaksaisi tavatakaan ketään (Junkkari & Junkkari 2003: 153.)

Paluumuuttaja haluaa puhua kokemuksistaan, mutta ystävät ja sukulaiset eivät ehkä ymmärrä paluumuuttajan tuntemuksia. Negatiiviset puheet saavat usein negatiivisen vastaanoton. Paluumuuttajien olisi hyvä etsiä vertaistukea muiden paluumuuttajien parista, koska he ymmärtävät mitä paluumuuttaja käy läpi (Junkkari & Junkkari 2003: 145–146.)

Paluun vaikeudet tulevat usein täysin odottamatta. Ulkomaille lähtiessä vaikeuksiin varaudutaan ja niihin valmistaudutaan. Sopeutumiselle pitää antaa aikaa, aivan kuten ulkomaillekin sopeutumiseen. Paluumuuttajat taas eivät valmistele itseään vaikeuksiin samalla tavalla, koska oletetaan kaiken olevan tuttua ja turvallista. Paluumuuttoa voidaan jopa ”romantisoida”. Mietitään, miten ihanaa on päästä kotiin ja kaiken tutun äärelle ja unohdetaan, että kaikki muuttuu, myös paluumuuttaja itse. Jopa he, jotka ovat kuulleet paluun vaikeuksista, saattavat olla huomioimatta tätä, koska ajattelevat ettei paluu kotimaahan voi olla niin vaikeaa. (Storti 2001: 30–31.) Paluuseen ja kotimaahan totutteluun tulisikin varata aikaa. On täysin normaalia kokea paluu vaivalloisena ja rasittavana. Monet kokevat masennusta ja haluavat palata takaisin ulkomaille. Itsesyytökset ovat normaaleja. Muuttoa tulisi ajatella taas uutena elämänmuutoksena (Storti 2001: 38–39.)

16 Puoliso ja lapset

Monen paluumuuttajan mukana tulevat puoliso ja lapset. Tällöin paluumuuttaja kokee vielä suurempia haasteita, koska hän joutuu hoitamaan myös lastensa asioita ja mikäli puoliso on ulkomaalainen, joutuu paluumuuttaja hoitamaan koko perheen asiat liittyen muuttoon. Perhe myös olettaa, että paluumuuttajana entisen kotimaan asiat ovat tuttuja ja tiedossa. Monikulttuurisessa parisuhteessa puolisoa ja parisuhdetta tulkitaan toisen kulttuurin näkökulmasta. Näin kulttuuritaustoista ja arvoista muodostuu kolmas kulttuuri. Parisuhde voi näin rikastua tai monimutkaistua. Kulttuuritaustojen erilaisuus voi näkyä siinä, miten puoliset sitoutuvat toisiinsa. Kulttuurieroavaisuuksista johtuen opitaan antamaan tilaa toisen yksilöllisyydelle ja opitaan tuntemaan lapsuudenperheen käyttäytymismallit. Vuosien myötä aina uusissa tilanteissa opitaan toisista uusia asioita (Oksi-Walter 2010: 28-29.)

Mitä nuorempi lapsi on, sitä helpompaa paluumuutto on. Teini-ikäiset lapset ovatkin sitten oma lukunsa. Nuorimmat lapset hyötyvät tutuista rutiineista, mutta mitä enemmän lapsella on kodin ulkopuolisia siteitä, kuten ystävät ja koulu, sitä haasteellisemmaksi paluumuutto muodostuu. Teini-ikäiset lapset käyvät suuria psykologisia, fyysisiä ja emotio-

naalisia muutoksia läpi elämässään muutenkin, joten paluumuutto on teini-ikäisille kaikista vaikein. Ryhmään kuulumisen ja muiden hyväksyntä on teini-ikäisille tärkeintä, joten tunne siitä, että on erilainen ja ei sopeudu, on vakava ongelma. Ulkomailla asuessaan oppii ajattelemaan asioita eri kulttuurien näkökulmasta ja televisio-ohjelmat ja julkisuuden henkilöt voivat vaihdella suuresti. Koulu ja rutiinit ovat erilaisia kuin ulkomailla ja sen lisäksi, että teini-ikäinen käy läpi suuria muutoksia ollessaan aikuisuuden kynnyksellä, joutuu hän miettimään omia arvojaan ja yrittää samalla sopeutua uuteen ympäristöönsä. Useimmiten lapset syyttävät vanhempiaan näistä ongelmista, koska joutuivat heidän takiaan muuttamaan (Storti 2001: 113-122.) Lapset voivat kokea muuton vaikeudet aikuisia huomattavasti voimakkaammin, mutta eivät yleensä osaa ilmaista tunteitaan kovin selkeästi (Junkkari & Junkkari 2003:176). Paluumuuttajavanhemmilla onkin edessään suurimmat haasteet: he joutuvat tukemaan lapsiaan samalla kun käyvät itse läpi paluumuuton kulttuurishokkia.

17 Tulokset

Kysely lähetettiin 40 vastaajalle ketkä rekrytoitiin paluumuuttajat-facebook ryhmästä ja Suomi-seuran kautta. 20 käyttökelpoista kyselyä saatiin vastattuna takaisin. Neljä jäi pois puutteellisten tietojen takia, esimerkiksi suostumuslomaketta ei palautettu tai kyselyyn oli vastattu puutteellisesti. Viisi jäi pois koska kriteerit eivät täytyneet; ulkomailla oli asuttu alle viisi vuotta, tai vastaaja oli syntynyt ulkomailla ja elänyt lapsuutensa ja nuoruutensa ulkomailla. Kyselyyn vastanneiden iät vaihtelivat 34 – 65 ikävuoden välillä. Kyselyyn vastasi 17 naista ja kolme miestä.

Lomakkeessa kysyttiin mikä paluumuutossa oli helppoa, mikä vaikeaa. Vastaajia pyydettiin myös kertomaan avoimesti paluumuuttokokemuksestaan, sekä antamaan vinkkejä paluumuuttajille. Heiltä kysyttiin myös tulisiko paluumuuttajille olla kotouttamispalveluita ja jos pitäisi, niin minkälaisia.

Vastaajista 9/20 oli ongelmia työllistymisessä, kolmella ei ollut ongelmia työllistymisessä, kaksi tuli Suomeen viettämään eläkepäiviä, yksi tuli opiskelemaan, yksi alkoi yrittäjäksi, kaksi ei mainitse mitään työllistymisestä ja kaksi vastaajista tekee työtänsä etänä samalle työnantajalle kuin ulkomailla. Kuusi mainitsee, ettei ulkomailla saatua kokemusta tai tutkintoa arvosteta.

”Ulkomailla kartettu työkokemus ja kielitaito menevät helposti hukkaan, kun työtä kotimaasta ei löydy”

"Olen tällä hetkellä ilman vakituista työtä. Hain kyllä jo ulkomailta useampaan koulutustani vastaavaan paikkaan, mutta en tullut edes kutsutuksi haastatteluun."

"En totta puhuakseni ole vieläkään oikein ymmärtänyt, kuinka työnhaku Suomessa nykyään toimii."

"Ulkomaan työkokemusta ei katsottu Suomessa hyvällä; päinvastoin. Työn saanti oli vaikeaa."

"Ulkomaan tutkintoni ja yli 18 vuoden työkokemus ei Suomessa ollut minkään arvoista. Työnhaussa tutkintopaperini oli verrattavissa vessapaperiin. 52 hakemusta ja yksi haastattelu. Olisin muuttanut takaisin Englantiin, jos en olisi saanut opiskelupaikkaa ja sitä kautta itselleni uutta ammattia ja työpaikkaa."

"Olin tosi stressaantunut paikkakuntani työtilanteesta sekä ulkomaan vuosien käytännössä katsoen 'overlooking' suomalaisilla rekrytoijilla, josta kuulee paljon kauhutarinoita. UK:ssa pätevä, korkein arvosanoin suoritettu tutkintoni tuntuu Suomessa olevan mitätön paperi."

Kyselyn tulokset tukevat paluumuuttajien tarvetta kotouttamispalveluille. Kysymykseen no 17: "Tulisiko mielestäsi paluumuuttajille olla kotouttamispalveluita yhteiskunnan puolesta?" Vain kaksi vastasi, ettei kotouttamispalveluita tarvita. 18/20 siis on sitä mieltä, että kotouttamispalveluita tulisi olla yhteiskunnan puolelta. "Infopakettia tai -tilaisuutta toivoi yhdeksän vastaajaa. Kuusi vastaajaa kaipasi apua työllistämiseen. Omaa tukihenkilöä toivoi viisi vastaajaa. Holistista kotouttamisapua toivoi neljä vastaajaa ja vertaistukea neljä vastaajaa. Ulkomaiselle puolisolle toivoi apua kolme vastaajaa. Osa siis ehdotti useampaa kotouttamispalvelun muotoa. Myös kotouttamisrahan mainitsi yksi vastaaja, henkilökunnan kouluttamisen (kela, työterveys) kaksi vastaajaa ja kouluihin toivottiin kotouttamisapua lapsille.

"Pitäisi ehdottomasti, jotta paluumuuttajan integroituminen takaisin suomalaiseen yhteiskuntaan sujuisi mahdollisimman kivuttomasti ja jotta he myös jäisivät Suomeen ja jotta heidän osaamisensa saataisiin yhteiskuntamme käyttöön."

"Kaikki oli vaikeaa, kun ei ollut mitään tietoa; minne pitäisi ilmoittaa muutosta eikä oikeestaan kukaan osannut kertoa kokonaisuutta siis Kela tiesi, että heille pitää ilmoittaa, mutta eivät tietenkään osanneet kertoa, että maistraattiin pitäisi ilmoittaa."

"Olisi ollut hyvä, jos Kelassa olisi asiakaspalvelija edes osannut opastaa jonkin josta olisi saanut tietoa. Sosiaaliturvan hakemuksen käsittely kesti yhteensä yli puoli vuotta, joka on erittäin pitkä aika kun on raskaana..."

"Suomen sosiaaliturvaan pääsy kesti lähes puoli vuotta koko perheeltä, vaikka muutimme EU-maasta. Byrokraatia oli valtavaa ja oli vaikeaa saada oikeaa tietoa."

”Olisin kaivannut jonkinlaista virallista tahoa, joka olisi kerännyt kaikki tiedot yhteen. Tuntuu, että kaikki paluumuuttajat pähkäilevät samoja kysymyksiä ja lomakkeita, jotka voisi helposti neuvoo yhdeltä viralliselta taholta, joka myös päivittää tiedot tilanteen mukaan ja neuvoo esim. järjestyksen, miten kannattaa toimia.”

”Harvassa kansalaispalvelussa on erityistä osiota, joka koskisi paluumuuttajia, edes verotoimistolla tai työnhaussa.”

Neljä vastaajaa toivoisi omaa tukihenkilöä.

”Yleisen netti-infon lisäksi joku kontaktihenkilö keltä kysyä neuvua henkilökohtaisesti, sillä kaikilla on eri tilanne riippuen kauan ovat ulkomailla asuneet.”

”Jonkinlainen tukihenkilö neuvomaan arjen asioissa olisi hyvä kauan maasta poissa olleille, maahanmuuttajillekin on omat ohjaajansa, miksei myös paluumuuttajille?”

Kuvio 2: Paluumuuttajien toivomat kotouttamispalvelut

Viranomaisten osaamattomuus aiheutti turhautuneisuutta, he eivät osanneet antaa kokonaisvaltaisia toimintaohjeita:

”Eri viranomaiset ovat irrallaan toisistaan, kukaan ei tiedä toisistaan ja käsittelyt ovat pitkiä.”

”Kaikki oli vaikeaa, kun ei ollut mitään tietoa; minne ilmoittaa muutosta eikä oikeastaan kukaan osannut kertoa kokonaisuutta siis Kela tiesi, että heille pitää ilmoittaa, mutta eivät tietenkään osanneet kertoa että maistraattiin pitäisi ilmoittaa... Sosiaaliturvahakemuksen käsittely kesti yhteensä yli puoli vuotta, joka on erittäin pitkä aika kun on raskaana...”

Yksi vastaaja oli saanut hyvää palvelua viranomaisilta:

”Työvoimatoimistossa kävin juttelemassa työnhausta Suomessa. Tuntui, että olin kuin lumiukko ulkona siitä, mitkä ovat parhaat channelit etsiä työtä, mikä on alallani Suomessa palkkataso jne. Sain heiltä todella ystävällistä palvelua ja paljon hyviä vinkkejä.”

Useassa vastauksessa tuli esille paluumuuttajien ulkopuolisuuden tunne yhteiskunnasta. Yksi kotoutumisen osa-alue on tunne siitä, että kuuluu yhteiskuntaan ja kyky vaikuttaa. Vastauksissa näkyy selkeästi, että paluumuuttajat kokevat jääneensä yhteiskunnan ulkopuolelle, sekä arvostuksen puute.

”Maahanmuuttokeskustelussa korostetaan ammattitaitoista, työperäistä muuttoa. Tästä keskustelusta puuttuvat kokonaan paluumuuttajat, joilla on valmiina yleensä Suomesta hankittu korkea koulutus, usein sekä Suomessa että ulkomailla karttunut ammattitaito sekä sujuva suomen kielen taito”

”’Paluumuuttaja’ on tällä hetkellä maahanmuuttoviraston käyttämä termi, mutta sitä ei mainita esimerkiksi ulkomaalais- eikä kansalaisuuslaissa, eikä edes uudessa perusopetus suunnitelmassa...”

”Maahanmuuttovirastokin käsittää kaikki paluumuuttajat oleskeluluvan hakijoiksi eli termi ei sisällä meitä suomalaisia suomenkielisiä kotimaahansa palaavia”

”Suomen valtion kannattaisi alkaa miettimään miten saada paluumuuttajia ja miten heidän uudesta osaamisesta saataisiin paras hyöty irti. Suomalaiset yritykset eivät jostain syystä tähän keskimäärin tunnu kykenevän.”

”Lapseni ja mieheni saivat kela-kortit ennen minua, vaikka olin meistä ainoa kuka on syntynyt Suomessa.”

Kysymykseen 14. ”Saitko jostain apua tai tukea paluumuuttoon?” vastasi lähiomaiset 9/20 Viranomaisilta tukea oli saanut yksi henkilö suomiseura/fb ryhmästä yksi henkilö, kahdeksan ei saanut tukea ja järjestöstä yksi.

”En saanut ja sitten kun masennus tuli, niin sairaala ohjasi sosiaalipalveluihin, jossa ensin sanottiin, että vain Suomen sosiaaliturvaan kuuluville”

”Viralliselta taholta sain vain kyselyjä miksi palasin ja mitä olin tehnyt, työkkäristä karenssin, koska olin irtisanoutunut Italiassa.”

Huolestuttavaa tässä on se, että miten käy niiden paluumuuttajien, joilla ei ole läheisiä?

”Olemme vieläkin lähes 2 v muuton jälkeen ilman omaa kotia ja mies ilman töitä. Mitään apua ei ole tarjottu enkä ole pyytänyt.”

Vastauksissa näkyi teoriassa esiin tulleita piirteitä paluumuuttajien kokemasta kulttuurishokista:

”Pitää muistaa, että Suomi muuttuu ihan samalla tavalla kuin muutkin yhteiskunnat eli että se on mennyt menojaan koko sen ajan, jonka itse on ollut ulkomailla. Kulttuuriero lähtömaan ja nykyisen Suomen välillä voi olla melkoinen..”

”Paluumuuttaminen on usein vaikeampaa kuin uuteen maahan muuttaminen. Jouuu aloittamaan aivan alusta monessa asiassa. Luottotietojen puuttuminen ensimmäiset 2 vuotta vaikeuttaa monia asioita.”

”Henkisesti oli tosi rankkaa tuntevansa olevansa erilainen kuin muut, jotenkin irrallaan vaikka ihmiset tuttuja olivatkin.”

Yhteenvedon tuloksista voi sanoa, että ne olivat odotettavissa. Teoriaosuudessa puhuttiin samoista ongelmista kuten ulkomailla saadun työ- ja opiskelukokemusten arvostuksen puutteesta ja ulkopuolisuuden tunteesta, mitkä näkyivät myös tämän kyselyn vastauksissa. Tukea selvästi tarvitaan erityisesti työllistymiseen ja tietoa, miten toimia suomalaisessa yhteiskunnassa. On selvää, että vuosien ulkomailla vietettyjen vuosien jälkeen käytännöt ovat muuttuneet. Viranomaisia tulisi kouluttaa tuntemaan paluumuuton prosessia, niin että heillä olisi myös horisontaalista tietoa palveluista. Vaikeuksia koettiin sekä työelämässä, että yhteiskuntaan kuulumisen tunteessa. Myös yksilötasolla monet kokivat paluumuuton vaikeaksi. Vastauksissa tulee ilmi teoriassa mainittuja ongelmia ja sopeutumisvaikeuksia, käänteisen kulttuurishokin piirteitä.

Mikä on yllättävää, ettei paluumuutto ei ole muuttunut yhtään helpommaksi. Samat vaikeudet tulevat ilmi vastauksista, oli paluumuutto tapahtunut nyt vai kymmenen vuotta sitten. Yhteiskunta kehittyy ja puhutaan syrjäytymisen ehkäisemisestä ja tukijärjestelmät kehittyvät jatkuvasti. Silti paluumuuttajien palvelut eivät ole juurikaan kehittyneet. Onko niin, ettei paluumuuttajien ongelmat ole saaneet tarpeeksi julkisuutta vai onko kyse silkasta välinpitämättömyydestä? Ongelmat kuitenkin ovat tiedossa, koska tuhannet ihmiset paluumuuttavat joka vuosi ja yrittävät hakea apua esimerkiksi Kelasta. Myös paluumuuttajien etujärjestö Suomi-Seura on yrittänyt vuosia herättää päättäjiä.

18 Arviointi

Kyselyn vastauksissa näkyivät samat ongelmat ja turhautuminen minkä itsekkin koin. Koulutukseni ja työkokemukseni oli täällä merkityksetöntä, joten päädyin opiskelemaan itselleni uuden ammatin. Ilman opiskelupaikkaa olisin lähtenyt takaisin Englantiin, niin epätervetulleeksi koin itseni kaikilla saroilla. Työllistymisen, tuen ja jopa asunnon saamisen suhteen. Oikeilla tukijärjestelmillä ja pelkällä infopakettilla miten asiat kuten mistä saada pankkitunnukset ja mihin niitä käytetään, olisi paluumuutto ollut paljon kivuttomampaa. Vasta viiden vuoden jälkeen Suomi alkaa tuntua kotimaalta. Luettuani kyselyn vastauksia, huomasin muilla samanlaisia kokemuksia ja tunteita.

Opinnäytetyön tavoitteet täyttyivät. Paluumuuttajien kokemuksista ja kotouttamispalveluiden tarpeesta saatiin tietoa. Haasteellista opinnäytetyön tekemisessä oli löytää tutkimuksia kulttuurishokista ja erityisesti käänteisestä paluumuuttoshokista. Suurin osa löydetyistä kirjallisuudesta oli englanninkielistä ja kääntämiseen meni paljon aikaa. Kyselyyn oli helppo löytää vastaajia, koska aihe tuntuu kiinnostavan ja monella on paljon sanottavaa aiheesta.

Tämä opinnäytetyö on suuntaa näyttävä. Tarvitaan laajempaa tutkimusta paluumuuttajista. Kulttuurishokin teoriat tuovat esille syitä miksi paluumuuttajat tarvitsevat tukea ja miksi se koetaan vaikeaksi. Kyselyssä ei varsinaisesti kysytty onko vastaaja kokenut kulttuurishokkia, koska määritelmä on niin laaja. Lyhyt kyselylomake ei riittänyt tätä tuomaan esille, haastattelu tai keskusteluryhmä toisi tähän syvempää tietoa.

19 Lopuksi

Paluumuuttajat ovat tärkeä voimavara. He tuovat palatessaan uusia tietoja ja taitoja, jotka voivat näkyä uudenaikaisena ajattelutapana ja ratkaisumalleina. Heidän elämänkattomuksensa on avartunut ja heidän ajattelutapansa ei ole sitoutunut vain suomalaiseen ajattelutapaan. Heillä on arvokasta kulttuurituntemusta myös oman kulttuurinsa ulkopuolelta. He voisivat toimia eräänlaisina kulttuuritulkkeina suomalaisen ja ulkomailla opitun uuden kulttuurin välillä. Suomalaisen yhteiskunnan olisi hyvä ymmärtää paluumuuttajien potentiaalia, jotta se saataisiin käyttöön yhteiskunnan eri osa-alueilla: työmarkkinoilla, tutkimuksen aloilla, sosiaalisten verkostojen luomisessa ja opiskelussa.

Tulevaisuuden tutkimuskohteita voisivat olla esimerkiksi koulutuksen ja ammatin vaikutus paluumuuttoon ja onnistuneen paluumuuton edellytykset, sekä mikä saa paluumuuttajan lähtemään uudelleen. Vastausten valossa on selvää, että paluumuuttajat kaipaavat yhteiskunnan puolelta vastaanottavaisempaa asennetta. Tietoa ei ole helposti saatavilla ja Kelalta kaivataan esimerkiksi ”tervetuloa takaisin” ohjevihkosta. Eri virastot kuten maistraatti ja kela eivät tunne toistensa käytäntöjä, ei siis ole olemassa saumatonta yhteistyötä. Tuki paluumuuttajille on pitkälti Suomi-Seuran kaltaisten järjestöjen ja facebook ryhmien kuten paluumuuttajat, varassa. Kaikki eivät kuitenkaan näiden tukimuotojen piiriin löydä. Myöskään suomalainen yhteiskunta ei ole valmis paluumuuttajiin, eikä arvosta heidän osaamistaan. Moni paluumuuttaja koki, ettei heidän koulutustaan tai ulkomailla hankittua työkokemustaan arvostettu. Se, että paluumuuttajat on jätetty lainsäädännön ulkopuolelle herättää ihmetystä. Kyse on tuhansista ihmisistä jotka ovat tällä hetkellä palveluiden ja lainsäädännön ulkopuolella. Olisi aika tunnustaa paluumuuttajat omaksi erityisryhmäkseen jotka voivat tarjota Suomelle paljon uutta kansainvälistä osaamista ja omalta osaltaan auttaa työvoimapulaan.

Lähteet

Adler, Peter 1975. The Transitional Experience: An Alternative View of Culture Shock. *Journal of Humanistic Psychology*, 15(4) <https://pdfs.semanticscholar.org/e109/5f6eb8b4e09be5bd50f3660314f28df36389.pdf?_ga=2.14886838.1047787499.1574882747-779106008.1574882747> Luettu 27.03.2019

Berry, John 1997. Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied Psychology: An International review*. 46 (1). 5-6 < <http://www.ucd.ie/mcri/resources/Dermot%20Ryan%20Reading.pdf>> Luettu 16.3.2019

Berry, John 2006. Contexts of acculturation. Teoksessa *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. Edit Sam, David & Berry John. Cambridge University Press.

Black, J. S. & Mendenhall, M. 1991. The U-Curve Adjustment Hypothesis Revisited: A Review and Theoretical Framework. *Journal of International Business Studies*. Vol. 22, No. 2. <[file:///C:/Users/amroc/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/The_U-Curve_Adjustment_Hypothesis_Revisi%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/amroc/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/The_U-Curve_Adjustment_Hypothesis_Revisi%20(1).pdf)> Luettu 27.3.2019

Bochner, Stephen 1982. *Cultures in contact: Studies in cross-cultural interaction*. Oxford: Pergamon.

Church, Austin 1982. Sojourner Adjustment. *Psychological Bulletin*, 91, 540-572 <<https://psycnet.apa.org/doiLanding?doi=10.1037%2F0033-2909.91.3.540>> Luettu 27.5.2019

Donfeng, LI 2012. Culture Shock and Its Implications for Cross-Cultural Training and Culture Teaching. *Cross-Cultural Communication* Vol. 8, No. 4. Saatavilla: <<https://pdfs.semanticscholar.org/024b/adf511582188020d2d142fe4541fc0c3aa3f.pdf>> Luettu 28.3.2019

Furham, Adrian 2012. Culture shock. *Journal of Psychology and Education: University College London*. Saatavilla: <<http://www.revistadepsicologiayeducacion.es/pdf/70.pdf>> Luettu 17.10.2018

Furnham, Adrian – Bochner, Stephen. 1986. *Culture shock: psychological reactions to unfamiliar environments*. London: Methue

Gaw, Kevin 2000. Reverse culture shock in students returning from overseas. *International Journal of Intercultural Relations* 24. University of Nevada: USA Saatavilla: <<http://www.tlu.ee/~marilk/Artiklid/Gaw2000.pdf>> Luettu 9.4.2019

Haynes, Judie 2007. *Getting started for English language learners. How educators meet the challenge*. Alexandria, VA: Association for Supervision & Curriculum Development (ASCD).

Helsingin yliopisto (2016) verkkosivusto. <<http://www.helsinki.fi/teol/pro/emo/tarkastelutapoja/sosiaalitieteet6.html>> Luettu 22.1.2020

Jortikka, Mira 2006. Suomalaisten ekspatriaattien psykologinen ja sosiokulttuurinen sopeutuminen kohdemaan kulttuuriin. Hallintatyyli, sosiaalinen tuki, kielitaito ja lähtövalmennus sopeutumiseen vaikuttavina tekijöinä. Helsingin yliopisto Valtiotieteellinen tiedekunta Sosiaalipsykologia Pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/sosps/pg/jortikka/suomalai.pdf>> Luettu 5.2.2019

Junkkari, Kaija Maria & Junkkari, Lari 2003. Nykyajan paimentolaiset. Työ ja koti maailmalla. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Kela 2018. Sosiaaliturva muissa elämäntilanteissa<<https://www.kela.fi/ulkomailta-suomeen-muut-elamantilanteet?inheritRedirect=true>>Luettu 17.11.2018

Kivistö, Peter 2015. Pluralism and the Dynamics of Contemporary integration. Teoksessa Participation, Integration and Recognition: Changing Pathways to Immigrant Incorporation. Turku: Institute of Migration.

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanottamisesta 1999. (493/1999) saatavilla: <<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990493>> Luettu 25.2.2020

Liebkind, Karmela. 2001. Acculturation. Teoksessa R. Brown ja S. Gaertner (toim.): Blackwell Handbook of Social Psychology: Intergroup Processes. 4. Painos Oxford: Blackwell.

Loh, Barbara 2003. Constructing Home and Identity Across Cultures: The Culture Shock and Return Culture Shock Experience of International Students. A thesis submitted to the Faculty of Graduate studies and Research in partial fulfilment of the requirements for the Degree of Master of Arts. Department of Sociology and Anthropology. Carleton University. Ottawa Ontario Saatavilla: <https://curve.carleton.ca/system/files/etd/dc56b3a0-8e91-4e21-9f80-302a995435ad/etd_pdf/ef300ae8a2495102c92c44da7d198832/loh-constructinghome-andidentityacrosscultures.pdf> Luettu 9.3.2019

Lonner, Walter 1986. Teoksessa Culture Shock. Furnham, Adrian & Bohner Stephen. London: Methuen.

Lämsä, Hanna 2010. EDU.fi verkkosivusto. Saatavilla: <https://www.edu.fi/kulttuuri-identiteetti_ja_kansainvalisyys/aikapolku/keskeiset_kasitteet> Luettu 10.3.2019

Migri 2020. Saatavilla: <<https://migri.fi/paluumuutto>> Luettu 22.1.2020

Mähönen, Tuuli 2015. Predicting immigrant integration: Common denominators and trajectories. Teoksessa: Heikkilä, Elli – Kostianen, Auvo – Leinonen, Johanna – Söderling, Ismo. Participation, Integration and Recognition: Changing Pathways to Immigrant Incorporation. Migration Studies C24/ Histories 4. Turku: Institute of Migration

Oberg, Kalervo 1960. Culture Shock. Saatavilla: <<http://citeserx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.461.5459&rep=rep1&type=pdf>> Luettu 24.3.2019

Oksi-Walter, Päivi 2010. Palumuuttajan haasteet – Yksi perhe, kaksi kulttuuria. Maasamuuton monet kasvot. Toim. Heikkilä, Elli – Söderling, Ismo. 2011. Muuttoliikesymposium. Siirtolaisuusinstituutin tutkimuksia A 38. Turku: Siirtolaisinstituutti.

Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Saatavilla: <https://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf> Luettu 10.4.2019

Puhakka, Johanna 2014. Puolisona maailmalla. Suomalaisten ekspatriaattipuolisoiden kokemuksia ekspatriaattielämänmuodosta Thaimaan Bangkokissa. Etnologian pro gradu -tutkielma. Historian ja etnologian laitos Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä. Saatavilla: <<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/44028/URN:NBN:fi:jyu-201408162367.pdf?sequence=1>> Luettu 16.3.2019

Pusch, Margaret 1997. Coming home. Resources from the Metro Boston students study abroad re-entry conference. October 15th 2005. Saatavilla: <<file:///C:/Users/amroc/Desktop/re-entry%20worm.pdf>> Luettu 22.2.2019

Rasilainen, Lilli 2016. Kotoutuminen kuntoon! Ehdotuksia kotoutumista tukevan koulutuksen parantamiseksi. Helsinki: Visio opintokeskus

Sam, David 2006. Acculturation: conceptual background and core components teoksessa: The Cambridge Handbook of Acculturation. Toim. Sam, David – Berry, John. Cambridge: Cambridge University Press.

Schubert, Carla 2013. Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa: Olemme muuttaneet – ja kotoudumme: maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Toim. Alitolppa-Niitamo, Anne – Fågel, Stina – Säävälä, Minna. Helsinki: Väestöliitto <https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/1b9383707d007f4c055b4513c516c260/1538396203/application/pdf/4715338/Olemme%20muuttaneet%20-%20ja%20kotoudumme_final%202608%20%283%29.pdf#page=63> Luettu 07.10.2018

Seelye, H.N. – Seelye-James, Alan. 1995. Culture Clash: Managing in a Multicultural World. Chicago: NTC Business Books. Stepham

Storti, Craig 1997. The Art of Coming Home. London: Intercultural Press.

Suomi-Seura. <<https://suomi-seura.fi/tietoa-meista/>> Luettu 5.12.2018

Taifel, Henri 1981. Human Groups and Social Categories. Cambridge: Cambridge University Press.

Tilastokeskus 2019. <http://www.stat.fi/til/muutl/2018/muutl_2018_2019-06-17_tie_001_fi.html> Luettu 23.1.2020

Väestöliitto 2020. Maahanmuuttajat <http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/> Luettu 22.1.2020

Ward, Colleen 1996. Acculturation in Landis, D – Bhagat R.S. (Toim.) Handbook of intercultural training. Toinen painos. Thousand Oaks. California: Sage.

Ward, Colleen & Bochner, Stephen & Furnham, Adrian 2001. The Psychology of Culture Shock. Second edition. East Sussex: Routledge.

Weaver, Gary 2000. Understanding and Coping with Cross-cultural Adjustment Stress. In Gary R. Weaver (Ed.). Culture, Communication and Conflict. Boston: Pearson Publishing

Liite 1 (1/2) Suostumuslomake

Suostun kyselyyn paluumuutosta. Ymmärrän, että opinnäytetyö koskee paluumuuttoa. Suostun myös, että antamani tietoja voidaan käyttää ja julkaista. Vastaukset julkaistaan nimettömänä. Vastauksesi tallennetaan sellaisenaan, muokkaamatta. Sinulla on oikeus pidättäytyä vastaamisesta missä vaiheessa tahansa.

Opinnäytetyö kyselyyn osallistuvan nimi:

Paikka ja päivämäärä:

Jos sinulla on kysyttävää opinnäytetyöstä, otathan yhteyttä.

Susanna Alves
susanna.alves@metropolia.fi

Liite 2 (2/2)

Kysely paluumuutosta

1. Nimi?
2. Ikä?
3. Sukupuoli?
4. Ulkomailla asuttu aika?
5. Missä asuit?
6. Miksi päätit muuttaa takaisin Suomeen?
7. Muuttiko kanssasi puoliso?
8. Onko puolisosasi mistä kotoisin?
9. Muuttiko kanssasi lapsia?
10. Jos muutti, niin minkä ikäisiä?
11. Kerro muuttokokemuksestasi. Mikä oli helppoa, mikä vaikeaa?
12. Saitko jostain apua tai tukea paluumuuttoon?
13. Jos sait, niin mistä?
14. Mitä apua tai tukea olisit kaivannut paluumuuttoon?
15. Tulisiko mielestäsi paluumuuttajille olla kotouttamispalveluita yhteiskunnan puolesta?
16. Jos kyllä niin mitä kotouttamispalveluita?
17. Jos ei, niin miksi ei?
18. Kadutko paluumuuttoasi?
19. Aiotko jäädä/jäitkö Suomeen?
20. Jos lähdit uudelleen Suomesta, niin miksi?
21. Onko sinulla jotain vinkkejä paluumuuttajille?
22. Jotain muuta mitä haluat kertoa?